

Redactor Șef **MARIN SORESCU**

Valeriu CRISTEA

Democrația intelectualilor

*„Faptul de a gândi altfel decât ceilalți
te pune într-o situație foarte incomodă.
A gândi altfel înseamnă a gândi pur și simplu.”*

(Eugène Ionesco)

Uneori, mi se pare că visez. Cum a fost posibil ca în numai 3-4 ani relațiile mele cu colegii de breaslă să se deterioreze într-un asemenea grad, *catastrofal*? Firește, nu e vorba de *toți* colegii, și nici măcar de cei mai mulți. Totuși, un număr însemnat dintre ei mi-au devenit în acest răstimp adversari înverșunați, organizând împotriva mea o *campanie* interminabilă. Cândva, regretatul Eugen Barbu mi-a dedicat un serial de 12 (douăsprezece) foiletoane „polemice”. Floare la ureche - pe lângă înjurăturile concertate pe care le încasez astăzi. Dau o replică, primesc zece. Și nu o dată, ele se rezumă la aprecieri de genul „creierul dumisale (al meu adică - n.n.) și-a pierdut de multă vreme rușinea”. Până și creierul, deci... Când se întâmplă să fiu declarat (doar) *nebul*, răsufli ușurat. Ba chiar îmi dă târcoale un soi de grațitudine. Din păcate, numai *nebul* mi se spune arareori. De obicei, insultele sunt cu mult mai tari (precum zisele domnului care se leagă de creierul meu). Elocventă în acest sens a fost o „masă rotundă” găzduită de *România literară* și avându-l drept „moderator” pe scriitorul cel mai lipsit de moderație din România. Sau o notiță publicată de aceeași revistă, în care scrisul meu este azvârlit fără nici o ezitare în căldarea de *zoaie comuniste*. Pentru că nu eram cooperant, regimul trecut m-a atenționat (de câteva ori) și m-a marginalizat (constant). Pentru că nu sunt nici acum cooperant, colegii *astăzi* opoziționiști vor mai mult: să mă distrugă. Ce-i drept, una din purtătoarele lor de cuvânt m-a prevenit din timp că *dacă nu-mi bag mințile în cap* pot să mă consider „*un om mort*”. Eu însă mă încăpățânez să trăiesc. Cu toată presiunea ucigașă pe care o simt clipă de clipă și care e atât de mare încât până și unii din puținii mei prieteni m-au părăsit. Ca să nu se compromită rămânând alături de mine. Democrația intelectualilor (a unora dintre ei, repet) se dovedește mai rea decât dictatura.

Și totuși, cum s-a ajuns aici, ce s-a întâmplat? Doar împreună cu cei mai mulți dintre criticii mei acerbi de azi am făcut parte, până în 1989, din aceeași tabără. Ba chiar aș îndrăzni să afirm că, în comparație cu mine, cei mai mulți dintre criticii mei de azi au fost, cum s-o spun ca să nu jignesc?, *mai aproape de defunctul regim. Mai aproape de defunctul regim totalitar* au fost și unii disidenți. Ceea ce, în calitate de *familiari ai sistemului*, i-a ajutat de altfel apoi în acțiunea lor contestatară. Ca și colegii care mă atacă astăzi organizat, și eu sunt împotriva comunismului, pentru respectarea drepturilor omului, pen-

**Francofilie și francofonie, de Eugen Simion ▲
Geniul oral - la examenul scris, de Marin Sorescu ▲
Vârste și timpuri (Școala de literatură), de Dumitru Micu ▲
Poeme de Teohar Mihadaș și Ovidiu Rîureanu ▲
Epilog la o farsă judiciară, proză de Andrei Grigor ▲
O enigmă literară: Banul Mărăcine - strămoșul lui Pierre de Ronsard ▲
Horia Murgu: A patra vârstă a limbajului ▲
Mai semnează: Mircea Popa, Valerian Sava, Răzvan Voncu.**

Ilustrația numărului: Frans Masereel

CALENDAR

Brâncoveanu
și
Sfânta Maria Mare

ARAD. „Duminica de la Mailath”, sărbătoare tradițională a minorității maghiare - 13 august, comuna Vinga-Mailath.

BOTOȘANI. „Cânt și joc pe Valea Jijiei”, festival folcloric - 15 august, Căminul cultural Ungureni.

BUCUREȘTI. „Marea în imagini plastice”, expoziție de pictură și grafică - vernisajul 13 august, Pavilionul A, Parcul Herăstrău.

CĂLĂRAȘI. „Dialog cultural româno-chinez”, expoziție de artă chineză - 13-20 august, Inspectoratul pentru cultură Călărași.

CONSTANȚA. „Balcecu în pictura românească”, expoziție de pictură - 13-30 august, Muzeul de artă.

DĂMBOVIȚA. „280 de ani de la martiriul lui Constantin Brâncoveanu”, simpozion - 14 august, Muzeul de istorie. 1 „Sfânta Marie Mare”, manifestare folclorică - 15 august, comuna Văleni.

DOLJ. „Nedee de Sfânta Marie”, sărbătoare tradițională - 15 august, comunele Bulzești și Ciuperceii Noi.

HUNEDOARA. „Serbare de Sfânta Marie” - 14 august, Casa de cultură Orăștie. 1 „Mihai Ralea - 30 de ani de la moarte”, medalion literar - 15 august, Biblioteca județeană Deva.

GIURGIU. „Nechifor Crainic - filosoful poet, poetul filosof”, masă rotundă - 17 august, comuna Bulbucata.

OLT. „280 de ani de la martiriul lui Constantin Brâncoveanu”, sesiune de comunicări - 15-16 august, Muzeul județean, Slatina.

SĂLAJ. „Ecouri mezeșene”, festival internațional al dansului popular, ediția a XX-a - 19-20 august, Zalău.

TIMIȘ. „Timișoara muzicală”, festival internațional, ediția a XIX-a - 14-20 august, Opera Română și Filarmonica „Banatul”.

VĂLCEA. „280 de ani de la martiriul lui Constantin Brâncoveanu”, simpozion - 16 august, Mănăstirea Horezu. 1 „Andrei Oțetea - 100 de ani de la naștere”, evocare, expoziție de carte - 17 august, Biblioteca județeană Râmnicu Vâlcea. 1 „Actul de la 23 august. Adevăruri și ficțiune”, simpozion - 18 august, Biblioteca județeană.

TUR DE ORIZONT

Concursuri

Ministerul Culturii - Direcția TEATRE lansează a doua ediție a Concursului de dramaturgie națională „Camil Petrescu”.

Conform Regulamentului concursului, nu există restricții tematice sau de gen. Pot participa dramaturgi consacrați sau debutanți. O secțiune a concursului este consacrată dramaturgiei pentru copii.

Piese de teatru se vor trimite, până la 1 decembrie 1994, la Ministerul Culturii - Direcția TEATRE, Piața PRESEI LIBERE nr.1, et.II. Tel. 6.59.71.95 sau 6.18.12.08.

Textele se vor expedia într-un plic mare, fără a se preciza numele autorului; în plic mare se va introduce și un plic mic, lipit, conținând o carte de vizită cu:

- titlul piesei
- numele autorului
- adresa, telefonul

Plicurile mici vor fi deschise numai după jurizare.

Juriul va fi desemnat de către Direcția TEATRE și va fi format din nume prestigioase ale lumii teatrale din România.

Lectura pieselor se va face în

perioada decembrie 1994 - martie 1995, în așa fel încât în cursul lunii martie să aibă loc decernarea premiilor: Marele Premiu, oferit de Ministerul Culturii, va fi în valoare de patru milioane. Se pot oferi și alte premii.

Pentru a marca a 25-a aniversare a înființării sale, Agenția de Cooperare Culturală și Tehnică, organism interguvernamental al francofoniei, organizează un concurs de felicitări cu tema: „ACCT, 1970-1995, 25 de ani de francofonie”. Obiectivul acestui concurs este de a promova ideea francofonă în țările membre.

CONDIȚII DE PARTICIPARE

Candidații trebuie să aibă vârsta de maximum 25 de ani la data de 20 martie 1995 (anexă copie certificat de naștere). Candidații trebuie să trimită la sediul Agenției de Cooperare Culturală și Tehnică o pictură sau un desen - originale și care nu au fost prezentate într-un alt concurs - având drept temă

această aniversare. Realizată pe hârtie sau carton, lucrarea va trebui să aibă formatul A4 (21x29,7) și să poarte semnătura autorului.

Juriul este constituit din 6 personalități ale lumii artistice alese de Agenția de Cooperare Culturală și Tehnică din țările membre.

Laureații concursului vor fi recompensați cu următoarele premii:

MARELE PREMIU - 10.000 F Frs și posibilitatea ca lucrarea să ilustreze o felicitare pentru anul 1995, pe care Agenția francofonă o va edita și o va difuza, contribuind astfel la promovarea internațională a artistului.

PREMIUL AL DOILEA - 7000 F Frs
PREMIUL AL TREILEA - 5000 F Frs
PREMIUL IV și V - 4000 F Frs

Lucrările vor trebui să ajungă până, cel târziu, la data de 30 septembrie 1994, la sediul Agenției de Cooperare Culturală și Tehnică - 13, quai André Citroën, 75015, PARIS, FRANCE.

SCAUNUL CATODIC

Sechele ilegale

Că trăim fără să știm ce se întâmplă la două capitale distanță, nu mai e cazul să repetăm. Reperele noastre mediatice sunt bărele necontrolate. De-o pildă, reporterul frenetic T. Barbu a sărit la cap vorbind despre Castelul Stan și Bran (cam în acest stil). Dar când? Fix la două zile după ce onorabilul canal „Euronews” ne-a caracterizat cu maxilarul împins în afară, cam cum de altminteri stă proțăpăit și castelul nostru (singurul, alături de cel dintre aburii Hunedoarei). Confuzia, lipsa de profesionalism, credința că tot reporterul are drept la dreptate ne bântuie micul ecran cortical de mulți ani încoace.

La cutare emisie economică, o echipă oarecare n-a fost primită de Cutare personaj public. Apoi a venit în fața noastră filmând ușa și trăgând și o mostră video cu avertisment, după anchilozata metodă de anță. Adică noi, producători și beneficiari și proprietari, suntem șefii ăloră de ni-șefi. Că altfel, minteșă adunăm semnături! Atenție mare: orice personaj public are dreptul să refuze un interviu, are dreptul să fie

(sau să se facă) ocupat, are dreptul să te întrebe dacă ai fost programat sau i-ai fost prezentat! Cât refuz, atâta dramă! Și aici e o problemă, tot de mentalitate. Chiar și etologia ne dă povață că orice animălesc are teritoriul lui bine demarcat. În vizită te anunți și mai vii și cu o floare sau cu o scuză că n-ai găsit flori, ca să îmbunezi gazda. Asta numai în fericitul caz că ai, ca vârstă, cel puțin șapte ani.

Și acum filmele, că la categoria teledjurnal nu merită a fi consemnat decât „observatorul” (cam lunguiet, toțuși) de pe „Antena 1” (minus răspunsurile ascultătorilor lui E. Burlacu, mai plictisitoare chiar decât emisiunile culturale de pe

TVR). Lângă istoria comediei mute, în date, de Mel Brooks, lângă un Mancuso re luat sub un alt titlu și lângă un spanac cultivat într-o insulă din Caraibe, o peliculă ușoară franco-română, și o alta, semi-ușoară, autohtonă. Un lucru e cât se poate de vizibil: actorii noștri de teatru (cățiva dintre ei, foarte buni) nu-s și actori de film. Cei câțiva actori indigeni din pelucula filmată prin bârlogul Cyborg-ului

Casei Poporului au dat ochii peste cap destul de „teatral” în timp ce unul, la dicție, a fost eminent. Un film tv de duzină dat noaptea, ca umplutura pentru insomnia bulii de rigoare. Celălalt filmuș, „Operațiunea Monstru” (nu „I Mostri”, de Dino Risil) este un film dărăpănat, alterat, datat, pur cu și simplu, deși a beneficiat de o prezentare cu ifose în care s-au angrenat toate huidumele cinematografilor noastre. El este dezvoltarea unui sketch cu birocrăți, agrementat de mirificile noastre peisaje și poncife. Din păcate, un imens actor de teatru (Toma Caragiu) nu are nici un rol pe măsură într-un film. Suntem specialiști în caricatură ieftină (asta se vede și din producția ultimilor cinci ani, producție, mai toată, perisabilă), n-avem măreția, din nimic, a sufletului slav, n-avem greutatea imaginii marilor regizori unguri, n-avem nici un Wajda-Voevod. Avem un „E pericoloso sporgersi”, pe care nici nu-l accentuăm ca lumea și pe care îl mai și blocăm la mantinela vreunui festival băștinaș, din sechele ilegale.

Nicolae Iliescu

Literatorul

Săptămânal
de literatură și artă
editat de
**MINISTERUL
CULTURII**

Anul IV, nr. 29-31
(149-151) 1994

Comitetul director:
**VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU
GHEORGHE TOMOZEI**

Redacția:

Lucian Chișu
Ion Cocora
Nicolae Iliescu
-redactori șefi adjuncți
Radu Băieșu
Nicolae Diaconu
Andrei Grigor
Valerian Sava
- redactori
Mihail D. Popescu
- grafică și secretariat
Vasile Blendea
- fotografie

Adresa redacției:

București, Piața Presei
Libere nr. 1,
cod 71341,
tel. 617.10.23; 617.61.10,
int. 2243, 2248,
căsuța poștală 33-20.

Administrația:

Direcția Pentru Presă,
Publicitate și Tipărituri,
Piața Presei Libere nr.
1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri
că abonamentele la
revista
"LITERATORUL" se
fac la oficiile poștale,
factorii poștali și
difuzorii voluntari din
întreprinderi și instituții

Cititorii din străinătate
se pot abona prin
RODIPET S.A. - PO
BOX 33-57; telex:
11995 sau 11034;
telex: (40)-0-185673
București - Piața
Presei Libere nr. 1,
România

Publicația este înscrisă
în Catalogul de presă
Rodipet la poziția 2046.
ISSN 1120-5583

Tehnoredactare
computerizată:
Cosmin Stănescu

SCV SA PUBLICAȚIILE
Flacăra

Francofilie și francofonie

Am scris cu oarecare timp în urmă despre verii noștri francezi. Aceia pe care noi, românii, îi iubim cu devotament, din generație în generație, iar ei, vorba cuiva, ne fac favoarea de a se lăsa iubiți. Aitudine complexă și diferențiată de la caz la caz. Ar fi o greșală gravă din partea noastră dacă, iritați, de pildă, de grosolănia unui jurnalist care ne face țigani, ne-am lăsa târâți de patimă și am culpabiliza, în replică, națiunea franceză în totalitate. Francezii obișnuiți sunt, ca noi toți, de mai multe feluri și nu trebuie să punem în seama lor scornelile și snobismele - cam grețoase, fie vorba între noi - ale unor gazetari care se uită la noi de sus și ne judecă fără discernământ. Am întâlnit atâția intelectuali lucizi și prietenoși care știu să aleagă bobul de grâu de neghina din viața socio-politică românească și să prețuiască ceea ce este esențial și durabil, adică valorile noastre spirituale... Ei ne simpatizează în modul cel mai sincer și se arată impresionați de faptul că mulți români vorbesc bine francezește. Intrarea României în familia țărilor francofone a fost primită favorabil, ca un gest politic și, în același timp, sentimental. Ca toți cei care au avut un imperiu și l-au pierdut, francezii vor să-și refacă puterea în lume și, oameni inteligenți, au înțeles că limba lor vorbită aproximativ de 50 de milioane de oameni poate fi un instrument important în această acțiune. Expansiunea englezei i-a alertat și, în afara structurilor tradiționale de protecție, ei au scos recent legi severe care interzic folosirea abuzivă a termenilor străini în limbajul televiziunii, radioului și, în genere, al administrației publice. Este vorba de mult ironizata lege Toubon, după numele actualului ministru al culturii, și ea vizează în primul rând invazia de termeni englezești. Nu știu dacă legea va decide sau nu pe francezul obișnuit să zică „sfârșit de săptămână” în loc de week-end, dar ideea că limba, bun național, trebuie apărată este de luat în seamă. Și oamenii de cultură și oamenii politici francezi o iau în seamă. Asta ar trebui să dea de gândit și altora, de pildă nouă, total nepăsători față de infernală sărăcie a limbajului gazetăresc și față de

aspectul bălțat și grobian al limbajului publicitar. Cine are curiozitatea să urmărească, de exemplu, înfățișarea firmelor bucureștene sau anunțurile publicitare rămâne crucit. Mai toate poartă nume englezești sau franțuzești, deși proprietarii magazinului de consum sunt, să zicem, originari din Atârnații Copăceni, nu din Arizona...

Dar să mă întorc la francofonie și la surprizele pe care sistematic ni le creează verii noștri francezi. La începutul lunii iulie s-a desfășurat la Paris a doua ediție a *Jocurilor francofoniei* puse sub semnul dialogului și al fraternizării. Au participat sportivi și oameni de cultură din peste 40 de țări din 5 continente. Ei reprezintă o comunitate modernă pe care conducătorii ei o doresc puternică și, cum zice un document oficial, performantă. De ce sportivii laolaltă cu creatorii din sfera artei? Pentru

că, ne-a explicat dl Maurice Druon, secretar perpetuu al Academiei Franceze, educația fizică și educația spiritului exprimă de la greci încoace idealul de plenitudine al lumii europene. Așa se face că, la Paris, pictorii, sculptorii, dansatorii, cântăreții au concurat alături de atleții și fotbaliiștii veniți cu precădere din țările francofone africane. Au fost de față chiar și scriitorii, dar, trebuie să spun că, în raport cu alți concurenți, prezența lor abia s-a făcut simțită prin câteva colocvii discrete. Ideea competiției a fost extinsă și în sfera artei. Români, reprezentați în domeniul dansului tradițional de ansamblu „Cununa Carpaților” și al dansului contemporan de talentat Răzvan Mazilu, iar în artele plastice de Emilian Georgescu și Vasile Troian, n-au luat, din păcate, nici o distincție. Artă tradițională africană a triumfat.

În Théâtre du Rond Point dansatorii Guineei au dat un spectacol de acrobație și forță, iar în Cour Carré de la Louvre au bătut îndelung tobele și s-au auzit strigătele de luptă ale senegalezilor... Greu de concurat pe acest plan.

Sportivii români, în schimb, au câștigat 16 medalii de aur și altele 9 sau 10 de argint și bronz, clasându-se pe locul al doilea, după Franța, bineînțeles. Nu i-am putut urmări, dar, după câte am citit și mi s-a comunicat direct, ei s-au purtat remarcabil. Nu-mi dau seama ce reprezintă în ierarhia sportivă mondială acest palmares dar, orice ar fi, este bine când românii reușesc să-și impună talentul și inteligența lor... Se desfășura tot atunci campionatul mondial de fotbal și, în lumea francofoniei, performanțele lui Hagi, Răduciuiu, Ilie Dumitrescu au fost pe larg comentate. Ministrul culturii se arăta expert în problemă și, la masa comunitară de seară, tema predilectă de discuție era, bineînțeles, fotbalul. Deși n-aveam nici un merit, am fost felicitat pentru jocul echipei noastre când ea a câștigat meciul cu Argentina și am primit multe regrete și consolațiuni când dărzii și disciplinaii suedezi au învins

abilitatea noastră latină... Țările mici au orgoliul lor și nu spun ce bucurie a produs printre demnitarii africani eliminarea, de pildă, a Germaniei. „Să se mai strice din când în când ierarhiile mondiale, să se mai clatine puterile instalate”, mi-a explicat într-o seară, în restaurantul de la hotelul Sofitel, un tânăr ministru din Ciad.

Limba franceză este bunul comun al unor oameni altminteri foarte diferiți între ei. Era suficient să asiiți la defilarea participanților și să vezi costumele lor pitorești și să ascuți muzica lor pentru a-ți da seama de diversitatea raselor și a culturilor strănse sub ideea francofoniei. Yannis Kokkos a folosit această bogăție de culori, sunete și simboluri în spectacolul de deschidere de la Cour Carré... Gândul lui a fost să creeze o mare sărbătoare în care să se unească fastul, convivialitatea, emoția, umorul și celebrarea frumuseții (citez din programul său). A convocat, în acest sens, imense forțe, de la soldații din Garda Națională până la dansatorii îndrăciii din Congo sau gimnaștii „sapeurs pompiers” din Paris. Gust, trebuie să spun, dubios, cam pompiersc, spectacolul mediocr. Exceptând câteva numere, scenariul domnului Yannis Kokkos mi-a amintit de „Cântarea României” și de alte desfășurări grandioase, în care românii deveniseră în ultimele decenii foarte experți. Nu mică mi-a fost uimirea să regăsesc acest stil la Paris în scenografia spectacolului de la Cour Carré... Neplăcerea mea mai are o justificare. În cortegiul simbolic al națiunilor care au aderat la francofonie, dl Yannis Kokkos a găsit nimerit să ne reprezinte prin taraful de lăutari din Clejani. Ia imaginați-vă că în Careul Magic de la Luvru, după ce defilează Garda Națională în armură imperială, apare un taraf de lăutari îmbrăcați ca vai de lume și într-o dezordine bine programată. Erau „haiducii” din Clejani (așa scrie în program) și ei duceau în spațiul simbolic al Franței imperiale abilitatea muzicală a romanității noastre orientale... Domnul Kokkos are idei cam deocheate. Singura lui scuză este că spectacolul pompiersc pe care l-a pregătit cu mari sacrificii financiare, după câte am aflat, a fost remarcabil mediocr... Tristă consolare pentru mine.

Nu vreau să interpretez acest incident, dar nici nu vreau să trec cu vederea faptul că o fantasmă începe să ne urmărească ori de câte ori ieșim în lume. Și, curios, verii noștri francezi o cultivă cu o fervoare ce poate fi psihanalizată.

Seninătatea vocației clasiciste

Marian Barbu
ASPECTE ALE ROMANULUI
CONTEMPORAN
Ed. „Scrisul Românesc”,
București 1993

Este neîndoiebnic faptul că perioada de decenții postdecembriste, decenții ce au luat deseori forme neacademice, violente, aberante chiar, se apropie de sfârșit. Semnul cel mai sigur îl reprezintă reabilitarea cărții de critică și istorie literară, reabilitare pornită simultan dinspre public și criticul-productor. Suprasaturat mediatic, şi public se întoarce spre reflecție și spre dezbaterea de idei. Epuizat de politică ori găzduit, istoricul literar își reia unelele fireși.

Marian Barbu este unul din puțimi istorici literari care nu s-au lăsat seduși de sirenele politicii. Aspecte ale romanului contemporan reprezintă cea mai bună dovadă și, în egală măsură, o provocare. Este o carte solidă, bine structurată, la căreri aparat critic trădează o „premeditare” de două decenii, nutrită dintr-un tonic academism. Cum în ultimii patru ani despre romanul românesc postbelic s-a vorbit doar în invective, chiar și-atât și ar fi suficient să înregistrăm această apariție între cele mai însemnate.

Dar meritele cărții sunt multe altele. Mai întâi, cred că trebuie să subliniez riguroasa doctrinară. Aparatul critic ne dezvăluie teoreticienii pe care-i frecventează autorul: W. Kayser, W. C. Booth, Marcel Raimond, Barthès, Todorov, Thibaudet, N. Groeben. Evident că alăturarea acestor nume împiedică riguroasa să se transforme în rigiditate, autorul plecând, de la bun început, de la ideea polifoniei romanului postbelic. Polifonie detectabilă nu doar la nivelul procedurilor narative, ci și referențiale, ceea ce dă istoricului literar posibilitatea unei organizări tematice (oarecum didactice, cum, cu prea multă modestie, ne lasă să înțelegem). Ceea ce face selecția este criteriul valoric: „Numai criteriul valoric rămâne singurul imbatabil, format nu neapărat pe distanțarea în timp față de obiect, ci pe evidențierea particularului operii în contextul speciei”. Se încearcă și o cronologizare, ce are ca punct de plecare anul 1948 (Desculț), urmat de un deceniu de slalom printre capcanele dogmatismului (1948-1958), de deceniul prozei scurte, consacrarea romanului venind în 1968.

Tematic, acest volum cuprinde șase capitole, astfel: despre romanul istoric, târânesc, citadin, de război, politic și al căutărilor speranței. Temele propuse acoperă un vast spectru al romanului postbelic, mergând de la autori ce își continuă activitatea de dinainte de '44 (Sadoveanu, Z. Stancu, Călinescu), păstrând în chip firesc tradiția, după cum cu îndreptărire remarcă istoricul literar în studiul introductiv, până la „clasicii în viață”, ca Fănuș Neagu și D.R. Popescu, fără a-i omite pe marii dispruți: Marin Preda, Eugen Barbu, Ion Lăncrănjan, Sorin Titel. Lăsând la o parte tentația poliizării vulgare, ce a erupit cu vigoare stahanovistă în critica postdecembristă, Marian Barbu nu ezită să sublinieze cu orice prilej evidentele valențe ale romanului nostru contemporan: autenticitatea

interogațiilor și analizelor, soliditatea construcției epice sau fantezia barocă, veridicitatea personajelor și destinelor lor și o superioară exemplaritate morală. Romanul nu s-a înregimentat și astfel „poate rezista oricăror radiografii moderne ale criticii europene”. El va rămâne ca o „realitate literară [...] și ca o explicație de excepție pentru viitor”.

Scrisă în acest spirit, de seninătate clasică și minuțioasă introspecție modernă, cartea profesorului Marian Barbu pune pe tapet, la modul cel mai serios cu putință și pentru prima dată în ultimii patru ani, problemele romanului românesc postbelic. Între atâtea investive și încredințări, tipice unei mentalități staliniste cu fațadă democratică, Aspecte ale romanului contemporan ne propune un tablou complex, bogat, convingător, colorat de ceea ce e un critic numea „exacitatea admirabilă”. Afirmațiile tranșante și limbajul critic modern și personal incită la lectură și se constituie într-o irezistibilă invitație.

Răzvan VONCU

O lume cunoscută

Smaranda Jelescu
MĂCAR UN SINGUR FOC
DE ARMĂ
Ed. Cartea Românească,
București, 1993

Nu e puțin lucru să citești o carte cu senzația, deseori confirmată, că ai cunoscut aceiași oameni pe care autorul îi pune să se miste, în ipostaza de personaje, într-un univers epic ficțional. Romanul Măcar un singur foc de armă prilejuiește o astfel de senzație și o întrebare cu o bună mănuire a elementelor narative pe aproape tot parcursul său.

Smaranda Jelescu dovedește o bună și, uneori, cum se întrevede printre rânduri, o ușor infatuată cunoaștere a vieții, care nu putea să fie fructificată creator decât în roman. Un roman cu o construcție riguroasă și modern elaborată, din care însă nu lipsesc imixtiunile lirice ale unui suflet poetic ce vibrează încă adolescentin în maturitate. Imixtiunile nu sunt decât rareori parazitare și aproape deloc dăunătoare, fiindcă romanciera se arată destul de experimentată pentru a le furniza, discret, o justificare epică și psihologică.

Romanul începe în maniera realismului clasic, cu un fragment pozitiv de o imprecizie calculată, care este introdus în primul plan narativul unul dintre personajele cărții: Lem Predescu, bărbat matur și singur, năpâdit de amintiri fragmentare și dureroase care, la nivelul construcției romanești se anunță a fi constituenții principali al desfășurării epice. Așteptările nu se confirmă, însă, decât pe parcursul primului capitol, Ultimul tren, care reconstituie, mnemotehic, o întâmplare din existența personajului, deschisă la rândul ei inserției altor flash-back-uri: Lem Predescu, revenit într-un loc al uceniciei sale în ale existenței, regăsește un prieten (fără a-l regăsi „ca toată”) și gonește împreună cu mașina și prindă într-o gară următoarea un tren pierdut. Apoi procedeele narative se complică, așezându-se, însă, firesc și riguros în ansamblu compozițional al romanului. Capitolul Mănile păstrează discursul auctorial, dar împrumută perspectiva Andrei,

iubită lui Lem, pentru că următorul să revină la unghiul narativ al acestuia. Șarpele cu pete cafenii e o confesiune aproape jurnalieră a Andrei care caută un refugiu sufletesc, dar ratează, și atunci, prin scotociri în trecut și implicări în prezent, se încarcă și mai mult cu tristeți și regrete. Banda de magnetofon, cel mai cuprinzător capitol al cărții, este chiar un jurnal, de data asta „programatic”, al lui Mihai Predescu, fratele lui Lem, și acoperă perioada adolescentină a amândurora. E un prilej de a oferi o nouă reflectare a imaginii lui Lem, dar și de a sugera un joc al relațiilor psihologice (mamă-fii, frații între ei) dintre cele mai subtile. În Măcar un singur foc de armă, unghiul narativ este împrumutat Monei, mama fraților Predescu, iar în ultimul capitol, Patru diminețe, perspectiva se neutralizează din nou, ca la începutul romanului.

În toată această țesătură de perspective și voci narative se conturează epoci și evenimente sociale (mergând, înapoi, până în timpul războiului), medii profesionale intelectuale și determinările lor politice în anii postbelici, se decupează existențe și se analizează porțiunile în care traiectoriile lor se intersectează. Romanciera pozește în toate aceste teritorii cu o bună cunoaștere a istoriei, cu o impresionantă informație culturală și, mai ales, cu o fină intuiție a relațiilor psihologice. În această din urmă zonă se ivesc, de fapt, izbănzile cele mai evidente ale romanului. Psihologii care păreau stabilizate într-un punct de echilibru se clatină, devin alunecătoare, dinspre cîmșul confecționat spre afecțiunea tandră, dinspre iubire aparent răbdătoare spre tentația sinuciderii. Motivațiile nu sunt (nu pot fi) totdeauna foarte clare, dar, atât cât pot fi ele intuite, se arată a contribui decisiv la mișcarea epică a romanului. Natura lor e identificată atât în presiunea determinantelor sociale, cât și în structurile individuale ale personajelor. Pretutindeni se poartă o necontenită luptă (chiar iubirea dintre Lem și Andra este o perpetuă confruntare), cu nădejde de victorie, disperții, momente de capitulare, amărășii temporare. Tăcut pare a se afla în capitolul care dă titlul cărții, într-o frază prilejuită de pierderea, fără luptă, a Ardealului: „Pentru că, la urma urmei, s-a tras destule focuri de armă răzlete pe aici, gloanțe răzlete mizere, acțiune mică de gherilă, ucigând ba pe unul, ba pe altul...”. Într-adevăr: între un personaj și altul se schimbă, dischet dar eficient, intense tiruri psihofactice. Se întâmplă ca aceia care sunt mai vulnerabili și care nu mai au nici o nădejde să moară: bătrâna profesoară exclusiv brutal din teritoriul afectiv al fiicei ei, Andra însăși a cărei victorie erotică pare a veni prea târziu. Ce fac cei care rămân, unii dintre ei autori ai „crimei morale” despre care se vorbește de câteva ori în roman? Sentimentul vinovăției nu pare a le asalta conștiința, dar colcăie pe deoparte la un nivel de subconștiință. Fiica bătrânei profesoare cade într-o isterie suspicioasă și e obsedată de justificări. Destinul lui Lem e mai chinător: el va purta mereu în suflet imaginea Andrei, chemând-o dintr-un loc de unde ea nu mai poate veni vreodată.

Nu se sugerează niciieri dacă rănilor celor rămași se mai pot încheia sau nu. Și nici autorul acestor rânduri nu poate spune mai mult, decât că a trecut prin paginile cărții ca printr-o lume bine cunoscută pe care romanciera o face într-un mod meritoriul recognoscibilă.

A. GRIGOR

Perfecțiunea e plicticoasă

Valentin Tașcu
DIMINEȚA AMURGULUI
Ed. Clusium, Cluj-Napoca,
1994, 95. p

Critic și istoric literar consacrat, Valentin Tașcu a avut ideea originală de a-și sărbători cei 50 de ani împliniți de curând prin publicarea unui volum cu poezii scrise în tinerețe. El afirmă acolo, într-o Autocritică așezată în fațada volumului, că socotindu-se înainte de toate un critic a renunțat de bunăvoie la această producție din cauza unei exagerate autocenzurii. Cum a continuat să scrie versuri, deși nimeni nu i-o cerea, scriind „însă mult despre alți poeți, cu încântarea secretă că decât unii dintre ei era mai bun și suportând cu ușurință disprețul suveran al acestora care, desigur, îl credeau incapabil de a confecționa măcar un vers”, autorul a socotit că acum e momentul să-și ia o revanșă asupra acestora publicând volumul de față.

De ce Diminețta amurgului? Pentru că un debut editorial chiar în stilul lui Argezi presupune o luptă cu timpul care nu poate fi ignorată. De altfel, primul ciclu se și intitulăză Ars timpis, despre o ars temporis fiind vorba, fără îndoială, vorbind de perpetuu dialog al poetului cu timpul: „Ușure ca răstrieșii și netăgădui / pe umărul ce stinge cu o mișcare / luna / și încă mai sunt ceruri pe albul tănuț / acum, nicicând și veșnic todeauna...”

Următoarele cicluri conțin poezie de dragoste, scrisă pe parcursul a exact treizeci de ani, pe care le-a păstrat pentru simplității motiv că „în materie de dragoste s-a spus de când lumea totul și mai nimic, în forme relativ asemănătoare și todeauna diferite”. Autorul își recunoaște și unele stângăcii, unele voide, „din rațiunea ce aparține criticiiului că poezia perfectă e plicticoasă”. Vom avea în acest sens ciclurile Cinetegetica, Varia, Orientalia și Finis coronata, acreditând o poezie senzuală, a simțurilor, îmbinată cu un fior panesc, existențial, de bună factură în unele cazuri („Doar ca o aducere-aminte / îmi mai umplu gura cu iarbă curată”) sau unele năvălitați în altele: „Și vine ora, vreme neculeasă / cu flori și flăcări negre la oblac, / corșind prin vorbă mai aleasă / să mori sau să dormi adănc” - Leney și blând. Cartea e mai mult o ambție de editor decât de autor, deși noi am demonstrat chiar aici de față că și invers ar fi posibil. Nu degeaba Sf. Valentin e patronul îndrăgostiților.

Mircea POPA

Poezia introspecției

Sabina Măduța
DARUL ZILEI
Ed. Altes
Reșița, 1993

Meditațiile poetice ale Sabine Măduța se deapănă între sfioșenie și sobrietate. Autoexilarea în memorie

și o anume capacitate de a se lăsa furată de reverie nu alterează totuși sensurile aflate în permanență sub controlul gândului. Cornel Mihailescu, unul dintre criticii cei mai zgărăciți cu laudele, o consideră „printre cei puțimi chemați și aleși”. Într-adevăr, poemele din Darul zilei au o certă maturitate artistică și clară direcția de evoluție. Solitară, poeta e mereu atentă la relevanța gândirii, a cărei arcă „va îmblânzi oceane sub semnul învierii întru Dumnezeu”: „Cuvintele / Ce ne-au ales / Ne scriu / Pe-o fâșie albastră / De imponderabil - / Camarazi de volute, / Păsării / Până-n cerul timpului”. Poezia devine o sursă de certitudini, un efort de luciditate, care o ajută să-și descopere, cu un aer ușor obosit, ușor melancolic, propria existență: „Prima însoară / și ce coincidență, / la fruntea lucidă / Pe domeniul meu / sărbătoresc liber / Triumful resemnării / Pot să-mi iau în linște / baia solitudinii”. Versurile exprimă concentrare și par îndelung șlefuite, până la sublimarea emoției și trimiterea subiectului în impersonal. Ele comunică „starea de creație” și o criză de orgolie, pusă fiind pe prim plan resemnarea senină (și totuși, resemnare), lucidă (și totuși, agresată de memorie), sub care se ascunde pasă de neagră tristețe. Acest „echilibru” dobindind evidențiază, în *Rescisoare*, un grad zero al singurătății: „Voi, Penelope, / îmi încălziți / în fiecare seară / casa însingurării / Păgânul / nu va dezvăliu / clipa reintoarcerii / Voi sunteți totdeauna / acasă. Nici un vânt / nu vă clatină speranțele / Cu voi / așteptarea / îmi pare un cântec / legendar de credință”.

Depășirea momentului e rezultatul unor exerciții de mascare și traversare a experienței spre alți orizonturi. Elementul de legătură, și totodată de existență în numitoriu comun, caută a se concretiza. El stă în ritmul mereu egal cu sine al omicului care bate sub tămplă. În *Peregrin*, autorea vorbește despre unelele poetului și teritoriul poeziei: „Rătăcesc / prin labirintul tău / de cuvinte trucate, / prin desertul lor / de ape înșelătoare”. Sirenele își tănuie trădarea / Mă bântuie / firul credinței, / înecatului meu catarg / împinge marea către țărâm”. Iluzia izvoră în cuvânt și imposibilitatea de a-1 controla („De parcă un zăgac s-a rupt / acolo în cerul meu de gânduri”) e compensată de vis, materie formativă în lirica poetei și șansă evadării spre speranță: „Visul - / laser cerebral - / străpunge planetele / traversează, secând / râul Lethe / Visul / torță aprinsă / din soare / oriicerei râni / vindecare”.

Mai puțin reușite, unele chiar ratate, sunt versurile de factură tradiționalistă. Când merge pe calea bătătorii, a liricii cu arome de „sim vechi” scrie „în grai valah”, autorea intră în zone de inferioritate. Filiația cu parțea caducă din opera lui Goga e subminată de un lexicon poetic arhicunoscut, banalizat, înecat în formele canonului, altfel riguros utilizat și cu dexteritate. Însă fără a produce ecouri grave, de clopot auster, cum probabil s-ar fi dorit. Alături de Eminescu și Goga, un alt model, chiar cel dintâi în ordinea preferințelor, este, în poezia Sabine Măduța, Vasile Voiculescu. Cele nouă sonete voiculescienice denotă o bună imitație și, desigur, un mare respect ardat maestrului.

Meditativă și solitară (folosesc termenii în accepțiunea care noi-unește), Sabina Măduța scrie o poezie de atmosferă, de adorare a solemnului.

Lucian CHIȘU

Marin SORESCU

Geniul oral - la examenul scris

Țuțea vorbea ca la examen. Se pregătea pentru fiecare zi ca pentru un examen oral. Scrișul inhiba mâna lui de boier-tăran din Muscel. Eră nenorocit dacă nu apăreau „profesorii”, ascultătorii improvizai și întâmplători. Cei care rād și dau din cap, aprobă și se minunează, fără să priceapă prea mult, simt că e ceva în cele spuse, că vorbitorul e dat dracului de deștept. Alții nu pricep și cască, se trezesc la un moment dat, parcă li s-ar fi luat un vâl de pe ochi, li se pare că au acces și ei la idee și se decid să devină filozofi. În „goană”

de erudiție, paradoxuri, ziceri meșteșugite, considerații!

O limbuție de rang superior. Măncărime de limbă la creier - acesta fiind un imens ecran, pe care se proiectau cele mai neașteptate conexiuni ale lucrurilor și ale ideilor.

Recunosc, m-au tulburat mai puțin, la primul contact, prin '67, '68, eseurile „Bios” și „Eros”. Filozoful mi-a încredințat atunci o copie, spunând că ele vor apărea în revista „Familia”. (Unde au și apărut.) Nu știu care era „legătura” sa cu Oradea: Cotruș sau Andrițoiu? Acesta din urmă s-a interesat de-

în pâine. Le-a dat pensii. „Scrie trei rânduri de recomandare”, mi-a zis. Hehe! Petre Țuțea! Cum să nu-l cunosc.” Pe baza acestor două recomandări, vor fi mai fost și altele, a primit Petre Țuțea pensia de la Uniunea Scriitorilor. Cioran mă avertizase: „E genial, cu condiția să nu scrie.” Scrierile nu le-am găsit catastrofale - ca să justifice scepticismul filozofului parizian, dar parcă prea pedante, fără scilpirea improvizaiilor orale. Oricum, nu se ridicau „la rangul minții lui Petre Țuțea”. Recitindu-le acum („Eros” a apărut cu

Țuțea, preluată apoi de Noica). Îmi place setea de abstracțiune. Țuțea reprezintă perpetua adecvare la gândirea conceptuală - exprimată uneori în formule de o plasticitate și într-un înveliș carnal, demne de invidia oricărui mare scriitor. Eseul e plin de nume proprii: Spengler, Nietzsche, Lessing, Bergson, Claude Bernard, Haeckel, Kant, Fichte, Wundt, Schmidt, Remy de Gourmond, Goethe. Pare un jurnal de filozof, cu conspecte și note de lectură. Spre deosebire de Cioran, care își trage impulsul aforismelor din lecturi, de care se desprinde imediat pentru a nu se împiedica în erudiție, Țuțea procedează „științific”, trădându-și toate izvoarele, repetând citatele cu voluptatea întâlnirii cu niște prieteni, scoțând din ele mereu noi scânteii. Câteodată recurge la stilul colocoivial, punctul forte al expunerilor sale orale: „I-am spus odată unui istoric român, că istoria este un vast cimitir al așa-ziselor adevăruri, sau este formată din straturi suprapuse de erori. Mi-a răspuns că nu există erori, ci că anumite forme ale gândirii nu corespund stilurilor epocilor diferite și, deci, nu mai funcționează. În acest sens, istoria este un absolut. Fiecare lucru trebuie considerat în el însuși. Nu poți sări peste spiritul unei epoci, cum nu poți sări peste propria-ți umbră”. Proverbul consemnat de Anton Pann: „Dacă vrei să faci prostie, cere sfaturi la mână” este tradus pe filozoficește astfel: „Arată efectul unui impuls afectiv în zona rațională”.

Mi-a plăcut, din cauza comodității intelectuale, formularea adevărului și a erorii a lui Victor Brochard: „Oricum ne-am învățat, a înțelege înseamnă a ghici. Adevărul este o ipoteză confirmată, iar eroarea o ipoteză dezmințită... Gândirea se adaptează, se acomodează, printr-o serie de tatonări și modificări succesive la realitatea pe care vrea s-o reprezinte. Ea este prin esență discontinuă”. După care urmează comentariul, reluându-se dosarul complet al problemei adevărului și erorii. Iarăși o baie de erudiție. Comentariul devine prolix și apăsător (ceea ce m-a speriat pe vremuri).

„Acum nu mai poți să te întorci de atâția discipoli ai lui Țuțea”

„Cioran mă avertizase: «E genial, cu condiția să nu scrie»”

„Țuțea reprezintă perpetua adecvare la gândirea conceptuală - exprimată uneori în formule de o plasticitate și într-un înveliș carnal demne de invidia oricărui mare scriitor”

după auditoriu, a dat și peste mine, și peste tine, și peste ăla. Acum nu mai poți să te întorci de atâția discipoli ai lui Țuțea. A avut noroc de-un auditoriu ideal: deținutii politici. Ținuți cu forța în jurul lui și el ținut în mijlocul lor - ce minunăție șansă pentru cascada colosală

adevăratelea de soarta marelui boem Țuțea, dându-i o recomandare pentru primirea în Fondul literar. A doua. Am intervenit și eu atunci, pe lângă Zaharia Stancu, care a arătat, ca președinte al Uniunii Scriitorilor, o mare înțelegere pentru toți gazetarii care avuseseră de suferit: i-a băgat

„Proiectul de tratat” într-o carte (Editura Pronto, Brașov, Editura Uniunii Scriitorilor din Chișinău, 1992) cu alți ochi, ele capătă greutate. Găsesc o tensiune, ba chiar gramatism, în superba încheștare pentru realizarea „cunoașterii fără rest”. (Formula 11 aparține lui

Democrația intelectualilor

(continuare din pagina 1)

tru economia de piață etc. Desigur, între mine și ei există anumite deosebiri, la care o să mă refer, dar: 1) cât de importante pot fi ele în comparație cu punctele de convergență, majore și majoritare? și 2) oare democrația nu înseamnă - cum o spune și o repetă neobosit dl Ion Rațiu - să lupți pentru ca un altul să poată să te combată? Ei bine, colegilor mei nici prin cap nu le trece să lupte pentru ca eu să-i pot combate. Dimpotrivă, ei luptă din răsuferință ca eu să nu-i mai pot combate. Ca să mă scoată din luptă, prin orice mijloace. De frumosul principiu al domnului Rațiu pe (veșnice) înregimentării mei colegi îi separă o eră: era Ceaușescu. Anticipând puțin, voi spune că ei sunt ceaușuștii democrației noastre într-adevăr foarte originale. Iar cea mai originală dintre democrațiile românești actuale este democrația intelectualilor opoziționiști. În chip paradoxal - cei mai tributari și cei mai încălcați de electricitatea reflexelor totalitare. La primul contact cu ei, acestea din urmă țâșnesc ca niște agresive scântei. Pentru intelectualii opoziționiști o altă părere devine automat o vină, aproape o crimă. Suspectează, culpabilizează, sancționează pe cel care o emite. A „strica” unanimitatea irită acum, ca și pe vremuri. Cu laudabile dar rarissime excepții, intelectualii opoziționiști sunt piticii democrației românești post-revoluționare. Nici măcar timpul nu-i poate ajuta să „crească”. Câci piticii nu cresc.

Ei rămân ceea ce sunt: niște anormalii, în cazul nostru, niște „democrați” staliști.

După 22 decembrie 1989 am avut naivitatea să cred că voi putea rămâne liber și în libertate. Că nimeni sau nimic nu mă va împiedica să-mi exprim convingerile, fie ele de orice fel, fie ele greșite. Că dacă voi fi sincer și de bună credință cei de o altă părere vor fi bucușori să o asculte și pe a mea. Iluzii scump plătite! Cenzura dictaturii mai putea fi (sau se mai putea lăsa) păcălită. Acum însă, de la primele nuanțări, de la primele divergențe am văzut încruntându-se noile chipuri ale cenzurii. Ale cenzurii grupurilor de presiune, mai intolerantă decât cenzura de stat. Neacceptarea fatalistului punct opt al Proclamației de la Timișoara mi-a adus primele etichetări și condamnări. Apoi, după ce am susținut necesitatea ținerii alegerilor de la 20 mai 1990 (pe care mulți „democrați” le voiau amânate la calendele grecești) și după ce m-am pronunțat împotriva scoaterii din calendar a zilei de 13 iunie, când au început violențele, avalanșa acuzațiilor tendențioase și a calomniilor a început imediat să mă acopere (eu voce cu tot). Nu iese însă fum fără foc.

Dincolo de caracatița de învinuiri nedrepte ce încearcă să mă sugrume, ce este adevărat din ceea ce mi se impută? Evident, nu este adevărat că așa fi aservit sau vândut „puterii” pentru simplul motiv că fac parte din categoria oamenilor care nu se aservează și nu se vând (în trecut fie zis, nu înțeleg de ce se consideră că

numai „puterii” te poți vinde; te poți vinde foarte bine și opoziției, cum au procedat de altfel mulți, mai ales când opoziția s-a dovedit a fi în realitate mai puternică decât „puterea”). Evident, nu este adevărat că l-aș fi cântat în strună lui Ceaușescu, așa cum mă acuză tocmai cei care, făcând-o, au încercat, fără succes, să mă determine să o fac la rândul meu.

Evident, nu este adevărat că așa fi cripto-comunist pentru că altfel nu s-ar înțelege de ce am fost cripto-comunist și în vremea în care nu aveai decât de câștigat declarându-te, fie și de formă, comunist ș.a.m.d. Ce este atunci, totuși, adevărat? Adevărat este că mă fac „vinovat” de anumite abateri de la linia generală. M-aș defini drept un disident (în sensul original al cuvântului) al mișcării împotriva comunismului. Surpriza - evident amară - a fost de a descoperi (prin propria-mi experiență) că și această disidență în raport, nu cu comunismul, ci cu anticomunismul presupune nu puține riscuri și cere mai mult decât un strop de curaj.

Îmi propun ca în numerele viitoare, într-o suită de articole, să-mi precizez și detaliez punct cu punct convingerile, de care nu mă rușinez. Apoi, după ce

mă voi fi explicat, să încerc - într-o altă suită de articole - să-i explic puțin și pe ceilalți, adversarii mei colegi de breaslă, ce cred eu că s-a întâmplat cu ei și cum au ratat, după părerea mea, o mare șansă istorică.

Doresc să declar că din moment ce s-a ajuns la zoaie, orice polemică personală devine imposibilă. Cu oameni hotărâți să sfideze orice evidență nu se poate discuta. Și eu unul nu voi mai discuta. Blocarea dialogului li se datorează în exclusivitate. Țin de aceea să precizez că articolul de față, și cele care vor urma, nu li se adresează. Ar fi prețios, pe de altă parte, să pretind că ele se adresează posterității. Voi fi relativ mai modest și voi spune, deci, că le-am scris gândindu-mă la generațiile următoare, în mai mare măsură capabile, sper, să judece lucrurile, și să ne judece - cu detașare, cu obiectivitate.

Colegilor adversari nu le pot spune, în încheiere, decât ceea ce am mai spus, cândva, în cu totul alte împrejurări, într-un articol intitulat tocmai - cum se repetă istoria! - *Sfidarea evidenței*: „Evidența, atestată strălucit de marii scriitori, și criticii citați, astăzi însă nu numai că nu mai copstrânge pe unii dar este sfidată într-un chip inimaginabil de anumiți inși care în cinismul lor nerușinat și prostesc îndrăznesc probabil să-și închipuie că în țara asta (disprețuită în fond de ei ca ultima din lume) oamenii nu mai știu să deosebească binele de rău, adevărul de minciună”. (A scrie, a citi, Editura Dacia, Cluj, 1992, p.281)

Primul punct, pe care îl voi dezvolta în numărul viitor al revistei, este: Fiind total împotriva comunismului, nu sunt și anticomunist!

Janc Chons

Poetă și ziaristă, directoarea revistei în limba chineză „Proiect 21”. Nu mă tem de răceala vieții” este ultima carte de poezie și poeme în proză. Janc Chons a vizitat România recent, cu un grup al Clubului Presei din Singapore.

ÎN ROMÂNIA, PRIMĂVARA

M-am îndrăgostit de tine fără să-mi dau seama.
În curând, excursia în România, primăvara, va lua sfârșit.
Iar eu te iubesc, deși nu pot să-ți reconstitui chipul.
Totul a venit atât de brusc,
Încât n-am avut vreme să mă apăr,
La fel cum inserarea se lasă peste Delta Dunării,
Ca împreunarea apei albastre a fluviului
Cu sfera roșie a soarelui la apus.
Sub expresia pasionată a ochilor tăi,
Inima mi s-a învolburat ca valurile Dunării.

Buzele tale m-au atins într-un sărut,
Aidoma soarelui care apune amețitor de înalt,
Privirile tandre, nemărturisite,
S-au întipărit adânc în inima mea.

Ah, România,
Mă chemi din zori și până-n seară
Cu frumusețea ta,
Cu peisajele care nu se mai termină,
Cu bogăția palatelor și cu grandoarea naturii.
Tu îi faci pe turiști să-și răscolească memoria
Și mă chemi din zori și până-n seară.

Mă chemi din zori și până-n seară,
Cum valurile pline de fervoare ale Mării Negre
La Constanța
Lovesc pietrele uriașe de pe mal,
Un val înspumut după altul se saltă
În talazuri spre golul inimii de turist
Simt nerăbdarea să-ți unești cu mine
Inima și gândul
La confluența mării cu uscatul,
Ecou neîntrerupt.

Ah, România,
Răsăritul și Apusul sunt atât de departe,
De ce-mi ceri să reduc până la anihilare
Granița interzisă de pe pământ?
De ce ordoni inimii estice să se lege de pământul vestic?
Mă chemi din zori și până-n seară,
Ordoni inimii estice să se metamorfozeze,
Mă chemi din zori și până-n seară,
Încercând să clădești un nou consens
Din două biete suflete.

În curând, excursia se va încheia,
România,
Și nu-mi vine să cred
Că în momentul în care
Nu reușesc să-ți reconstitui chipul
Te te-ai cuibărit în tăcere în inima mea.

18 Mai 1994,
București
Traducere din limba chineză
de CONSTANTIN LUPEANU

Teohar MIHADAS

Alba adormire

ADORMIRE

Întins între ierburi înalte, sihastre
Din ochiul-lumină al codrilor mei,
Cu cerul deasupra - velințe albastre,
Adorm ca 'ntre pletele părului Ei.

Izvorul adâncului îngână și trece
Ca mâinile-i albe prin sufletu-mi mut,
Iar briza ce umblă prin cetina rece,
Sărutul fecioarei e, cea de demult.

BLESTEM

Blestem invoc spre voi, vetre pustii!
Vă blestem să rămâneți neumbrate
Decât doar de-ale șerpilor stafii
Și de-ale necuratului urme spurcate.
Pîrul și volbura vă cotropească,
Și buruiana noapții, și cucuta,
Și-o din neunde harpie, tăcuta,
Tentaculele 'n voi să-și împletească.
Lună și stele, soarele să nu-și
Asupra-vă, cald sărutarea poarte...

Ovidiu RÎUREANU

Poeme

PROIECT PENTRU
UN PARASTAS

Fiica mea, tu să-mi faci pomană
împărțind sărutări în nopțile
înmiresmate
când înnebunesc crinii și caprifoiul,
iar vinul pe care ar trebui să-l torni
pe jos, ca să potolești setea,
pământului ce m-a înghițit, să-l bei
tu până la fundul paharului.
Și din taințele de sub pleoape să nu
ți se rostogolească prea multe
boabe de lumină tristă.
Dacă sufletul meu s-ar duce pe o
cărăruie cu beznele înmuiate de
licărul lumânărilor aprinse de tine,
ar fi frumos și trist!

Acoperite numai de cenuși
Și 'mpresurate de vedenii moarte.

CÂNTEC GRECESC

Se închină neuitatului
prieten-frate
Panaloti Calfacacu

Desăvârșit de-albaste și fără de alin
Aceste cântece-ale cărora cutii
De rezonanță, labirinturi sunt, pustii...
Daimon se sfâșie într'însele, elin:

Când vaere de valuri peste stânci,
Când muget dedesubt de ape-adânci;
Când strigăt van după ceva pierdut,
Când nostalgii amare de argonaut.

ZARATUSTRA

În valea 'n care
Două-îndoliate stele
Își cădelnițiază 'n seară
- Purtate 'n mâini

Parcă de-aerieni iele-,
A îmbălsămare lustra,
Zace, legat în lanțuri,
Zaratustra.

Ochii - coclauri adânciți în stâncă -,
Flăcări aruncă 'n noapte,
Cu luceferi,
Încă.

Vultur 'n cârjă, mort, cu șarpele 'n
jurul gâtului superb cândva înfășurat,
Și el acum mort, acolo, calcinat,
Privirile întorsu-le-au
Spre-a nu vedea cum sar peste el
sobolii înzăuați care îl țin legat:
Soboli, prosperii, ai lui Ducă-se 'n

pustii:

„Banditule! - răcnesc la el -,
Mărturisesc tot ce știi!...
Paștile mă-tii de înfumurat!”...
Și, asudați, îl suduie cu sărg,
Și iar îl bat.

El, omul-zeu, - orgolioasă pace -,
Ca o prăpastie întunecată,
Tace.

FECIOARA PĂDURII

În alai spectral de hîrui

FOCURILE DIN CÂMPIE

Căutam din ochi focurile.
Căutam cu îngrijorare focurile
printre trâmbele de ceață
Focul tatălui meu abia mai ardea,
abia se mai vedea în câmpie,
licărind printre valurile mării-de
ceață.
Era frig și-aș fi vrut să pun o mână
de vreascuri peste focul tatălui
meu.

Focul fiului meu pâlăia cu flăcări
înalte
și-mi umplea inima de lumină.
De-ar fi ars așa tot mereu,
ca o casă incendiată,
ca un sat întreg,
ca o țară,
ca o pădure fără sfârșit!
Mă spetisem cărand lemne pentru
focul lui,
mă dureau șalele de cât cărasem
pentru focul lui,
dar aș mai fi cărat cât lumea,
pe brânci,
tărându-mă pe brânci aș fi cărat.

Căutam din ochi focurile.

Apăru Știma pădurii:
În față-chip de față, livid, -
Spatele - trunchi înalt de molid.
- Ce vrei? întrebai la pământ aplecat,
Și-n mine mai greu ca de moarte
'nfricat:
- Pedepsă venit-am să-ți dau pentru
cel
Făr de iertare săvârșitul păcat...

Tu știi foarte bine care anume:
Cel mai de rană din câte-s pe lume.
Dezbrăcați-l, voi hîrui, și-aniinați-l de-o
stea,
Iar fata aceea - nălucă mioloasă 'nainte-i
Să stea.

ALBA ADORMIRE

În albele din noi surde genuni
Ninge apoteotic, cu înverșunare.
Sfășietor mă strigi, la tine să m'aduni,
La mine eu pe tine... cu înfrigurare.

Și-alunecăm sub așternuturi de zăpezi,
Acoperiți de tot în alba adormire,
Și-intrăm-în Eleusinele livezi:
Mireasă tu 'n eter, eu - nelumescul
mire.

Căutam cu îngrijorare focurile
printre trâmbele de ceață.

LAMENTAȚIE DE DESPĂRȚIRE

Copiii mei,
aș vrea să-mi spuneți:
- Rămâi cu noi,
că se face noapte
și se lasă întunericul!

Mi-e frică de întunericul care se
lasă,
dar știu că n-am să pot rămâne.

Privirile mele înfrigurate vor să
rămân,
pentru că limbile focului vostru le
ling încălzindu-le.

Mâinile mele tremurătoare vor să
rămân,
pentru că lumina focului vostru
le mângâie liniștindu-le.

Inima mea speriată vrea să rămân,
pentru că dansul focului vostru o
leagănă alungându-i spaimele.
Mi-e frică de noaptea care se lasă,
dar știu că n-am să pot rămâne.

Andrei GRIGOR

Epilog la o farsă judiciară

Ar fi trebuit să rămână acolo în subsolul lui strămt, puțin igrasios și întunecat. Nu era neapărat un spațiu de locuit, ci mai degrabă o poziție față de lume. Un mod de a privi cu o paradoxală superioritate, un fel de a-și conserva, aproape ostentativ, onestitatea, de a-și modela, până la autoadmirație, mândria. Și, mai ales, de a exercera un cinism pe care, deși știa că nu va depăși o cuminte mediocritate, îl credea perfectibil. Nu era. Se dovedise a nu fi. Dacă ar fi rămas acolo, nu s-ar fi întâmplat toate astea. Nici măcar să moară. Nici măcar atât. S-a întâmplat însă chiar așa. Un joc prostesc și absurd. În cele din urmă - o proză absurdă. Nu se știe dacă bună sau rea. Dar absurdă.

Când a început? În ziua când, cărându-și cele câteva bagaje burlăcești, cobora scara îngustă spre boxa devenită cameră de locuit, bătrâna veșnic îmbrobodită cu o basma neagră - nu era zdravă, avea să-și dea seama pe urmă, dar era acceptată de toți ca un fel de controlor bizar al acestui nivel - îl luase, scurt, la întrebări, rezezi și precizie:

- La cine stai?

Cine era gazda, proprietarul camerei adică. Nu știuse să răspundă. Chiar nu știuse. Aranjase închirierea printr-un intermediar și altceva nu-l mai interesase.

- Cine ești, cu ce te ocupi? - se stogoliseră rapid alte întrebări, după ce stuporea provocată de tăcerea următoare primeia fuse cumva depășită. De data asta știa - încă mai știa - să răspundă, dar, agasat de autoritatea inchiizitorială pe care o afișa baba refuzase să o facă. O privise doar disprețuitor și, cum corpul uscat al bătrânei îngusta coridorul și așa destul de strămt, chiar o împinsese ușor, cu prudență și teamă, și trecuse mai departe, iritat. Asaltat din urmă de cuvintele ei hodorigit-pițigăiate, încercate de obidă și de o bizară neliniște:

- Trebuie să știu cine intră în subsolul nostru...! Aici nu poate sta oricine! Trebuie să știu...

Bătrâna n-avea însă să știe niciodată prea multe despre el. Nimic care să-i dea siguranța invocată sau, dimpotrivă, să o neliniștească și mai tare. Îi pândea uneori plecările și venirile, intrările la duș sau la WC-ul comun. Afându-se ca din întâmplare pe acolo. Bătrâna (ca și dușul, WC-ul și chiuveta de pe culoar. Toate comune, de altfel. Ca și locatara boxei dinspre stradă. Bunuri de folosință comună, iar, în cazul bătrânei, de „protecție” colectivă). Poate chiar cele câteva vizite feminine primite când și când îi dăduseră cumva un sentiment de normalitate. Îi lăsase în pace, nu-l mai interoga complice, ca pe ceilalți locatari, dar îl privea cu ochi răi de câte ori se întâlneau pe coridoarele înguste și întortocheate ale subsolului. Nici el nu i-a mai zis vreodată ceva. O privea la rândul ei disprețuitor, exercițiu de cinism gratuit ce-i părea lui însuși nepotrivit, dar pe care oricum îl practica fără alegele. Cu femeile care-l vizitau mai ales. În vizitatu toți, nici el nu știa prea bine de ce. Probabil că nici ele. O pornire simplă, consumată într-un loc inedit și, în felul lui, exotic? - cămăruța tainică semi-sub-pământeană, ceva duhoare de urină pisicească, picioarele trecătorilor, atât de aproape,

prin cadrul ferestruicii așezate direct pe trotuar. O respirație mai degajată și mai plină în afara aerului conjugal? O atracție pură și simplă, cu atât mai intensă, cu cât neimplicarea lui afectivă, uneori jignitoare, era mai vădită? Unele îi spuneau că-l iubesc și auzindu-le nu simțea nicidecum vreo bucurie măgulitoare, ci mai degrabă un sentiment de răzburare satisfăcută. Așa le trebuie! Oricum, nu-și prea bătea capul. Făcea amor scurt - și strămt, boxa n-avea mai mult de șapte metri pătrați -, fără multe ingrediente verbale în afara celor strict necesare, după care plecau, le lăsa să plece sau le spunea de-a dreptul că trebuie să plece, încredințându-le privirilor și memoriei bătrânei aflate obligatoriu prin preajmă. Mama Tuța - îi spuneau ceilalți, îngăduindu-i atât iscodirile, cât și grija care putea părea uneori chiar maternă. „Moartea la pensie” - o numea el în gând ori de câte ori o întâlnea sau, aflat în boxă, îi auzea glasul hodorigit răsunând târșit pe coridoare. O singură dată îi mai vorbise, din momentul anchetei inițiale, „mama Tuța”. De fapt nu-i vorbise direct, doar își hârșise vocea în urma lui, destul de clar și de tare ca să o audă bine:

- Ai început să mori...

A crezut că i se părușe, dar întorcând capul putuse să vadă în ochii bătrânei chiar imaginea acelor cuvinte, întunecată, fără contur, ca o pată de păcură în albeața unui deșert. „Încă nu e la pensie”, își spusese, dar bătrâna îi zâmbise, pentru prima dată binevoitoare, apoi îi întorsese spatelul și plecase. Îl așteptase parcă numai pentru asta. Pe el, în mod special.

Era în ziua când Elia fusese prima dată la el. Elia avea cu nouăsprezece ani mai puțin. Ceea ce înseamnă că dacă el avea cincizeci, ea avea treizeci și unu, dacă el avea treizeci și opt, ea avea unsprezece sau el douăzeci și ea un an. Era judecătoare, iar pedepsele pe care le împărțea avea fama de a fi dintre cele mai drepte: de la trei-patru luni, la câțiva ani de fericie. Se spunea că ar fi fost tentată chiar de o condamnare pe viață.

Legea împotriva sinuciderilor o făcuse destul de cunoscută. Proiectul stărnise multe discuții în care se angajaseră, cu pasiune morală sau doar politică, o mulțime de instituții, asociații, organizații și personalități. Între preceptele religioase și libertățile individuale se mișcau pătimaș numeroase argumente, între turla bisericii centrale și clădirea drepturilor omului se desfășurau deseori minguri și marșuri de protest sau de sprijin, editorialiști își dezlănțuiau condeiele începând din prima pagină a ziarelor și continuând în cele de sport, modă, divertisment ori chiar în ediții speciale.

Susținătorii fanatici ai dreptului oamenilor de a-și lua viața își anunțau uneori sinuciderea publică la ore și în locuri îndelung mediatizate de presa care preluase cauza. Evenimentul aduna de obicei destui oameni, mulți simpli gură cască, și de multe ori se întâmpla ca adversarii sinuciderii să-l stâlcească în bătaie pe sinucigaș care ajungea direct la spitalul de urgențe sau, uneori, chiar la morgă.

În general, toată lumea era entuziasmată

de această efervescență a vieții publice. Când și când, prin cartierelor mărginașe, se mai sinucidea discret câte un singuratic, dar nu o făcea pentru o cauză, ci pentru ale lui, nimeni nu era prea curios să afle pentru ce anume. Își puneau pur și simplu o sfoară de gât, ori se arunca de pe bloc, ori îngھیtea câteva tuburi de somnifere. Ziarele dădeau știrea în câteva rândulețe, prin vreo margine de pagină rebusistică.

ușii celui dus, adormea greu: „N-are de ce să-ți fie frică, nenea de la etajul trei să-ți duca la Doamne-Doamne”. „Și o să se întorcă?” „N-o să se întorcă. Acolo e liniștit și îi e bine...” „Nici ca strigoi?” „Nici. Strigoi nu există...” Copiii adormeau.

Asta se petrecea însă în lumea liniștită. În lumea nebunii iscate de Legea împotriva sinuciderilor, lupta dusă de potrivnicii proiectului cu adepții lui continua. Elia pleda pentru adoptarea lui. O făcea fără prea multă pasiune, la nouăsprezece ani mai puțin o femeie se dedica mai mult angajamentelor afective decât celor publice. Dăduse însă câteva interviuri în ziare, apăruse de câteva ori la televiziune. Așa se și cunoscuseră. Din dreptunghiul televizorului ea îl zărise deodată în cămăruța lui, stând ghemuit în colțul canapelei, și l-a privit într-un mod ciudat. Sau pur și simplu l-a privit și lui doar i s-a părut așa. El a întrebat-o ceea

Invariabil, cei care-l cunoscuseră pe dispărut spuneau despre el că era un om liniștit și că nimeni nu ar fi crezut că e în stare de un asemenea gest. Așa-l numeau: gest. Adică un fel de încruntare, de zâmbet sau de scărpinare a cefei. Unii erau dezamăgiți: cum de nu putuseră să prevadă?! Alții nu-și ascundeau un soi de înțelepciune satisfăcută: așa e viața! se mai întâmplă în ea și lucruri din astea.

Cei mai fericiți erau locatarii de pe scara blocului în care trăise sinucigașul. O vreme aveau ce să povestească vecinilor de la alte scări sau de la blocurile din preajmă. Cam tot atâta vreme erau nevoiți să se dedice liniștii copiilor care, speriați de pâna neagră atârnată în tocul de sus al

nu mai știe ce, iar ea i-a răspuns și a venit să se așeze lângă el, în colțul celălalt al canapelei.

A venit chiar atunci, dar cu nouăsprezece ani mai târziu, ceea ce a început n-a observat nici unul, nici celălalt. Și nici celălalt, fiindcă Elia era un iubit al timpului ei. Nu știa însă dacă îl mai iubește sau nu. Când vorbisera prima dată despre el, ea îi spusese că era o trădare deja consumată. Sau stinsă, cam așa ceva. Care oricum nu se mai susținea decât din obișnuință, în câteva zile petrecute în sfârșitul fiecărei săptămâni, când făcea dragoste, uneori pătimaș, violent chiar, flecăreau, săvârșeau toate acele gesturi, spuneau toate acele cuvinte și râdeau toate

acele răsuri cărora o îndelungă obișnuință le dă virtuți binefăcătoare, de confort.

Dar, la început, nu vorbeau prea mult despre această relație a ei, care, câtă vreme erau împreună rămânea uitată. Era prea prinși de mirare că încep să se îndrăgostească unul de celălalt. El, nedumerit că mai poate simți asta, ea sedusă de o întâmplare care n-avea absolut nici un sens și tocmai de aceea i se părea că are unul. Stătea fiecare pe câte un colț al canapelei și se descopereau, vorbindu-și. De multe ori simple nimicuri romantice salvate de intuiția și chiar așa și sunt și devenite un mod de a nu lua lucrurile în serios:

Aș vrea să mă iei și să mă duci undeva, departe, departe...

- Da! Și să te las acolo.

Nu-și dădeau seama prea bine în ce punct al timpului se consumau întâmplările lor, pe la începutul sau spre sfârșitul intervalului de nouăsprezece ani. Era un timp larg, în care puteau să încap foarte multe trăiri, fără durată precisă și chiar fără istorie.

Odată i-a povestit Eliei cum asistase la o scenă de sinucidere pe motive politice, anunțată în presă și așteptată ca un spectacol la fântâna din centrul orașului. Se nimerise pe acolo, nu era atât de cinic încât să-și programeze satisfacția. Omul apăruse cu o figură confectionată, eroic-martinică, privise larg de jur-împrejur și, când s-a convins că erau destui spectatori - nu prea mulți, de fapt -, a strigat câteva lozinci protestatatoare și a scos din buzunarul hainei groase, oricum nepotrivită cu căldura de afară

... o sticlută, nu mai mare decât una de penicilină.

- Nu exagerezi? - l-a întrebat Elia

- Ba da. De fapt, era cât o sticlută de carmol. A turnat-o, cu măsură, pe mâncile și poalele hainei, a scos o brichetă și, după ce a mai strigat vreo două lozinci, a rămas cu ochii în gol și a aprins-o. Haina, bineînțeles că s-a aprins și ea. Atât cât trebuia, atât cât fusese probabil calculat să se aprindă. Nimeni n-a făcut nici un gest. Când flăcările au devenit supărătoare, omul a început să jopăie ca o capră, a scos haina cât a putut de repede, a dat cu ea de pământ, după care a dispărut.

Elia stătea pe colțul ei de canapea și îl privea curios-amuzat.

- Ce crezi tu despre oamenii care vor să moară? - l-a întrebat.

- Niște idioți. Nimeni nu vrea cu adevărat să moară. O fac numai nutrinți voluptuoși imaginea reacției celor apropiați: o iubită care trebuie să sufere pentru vreo trădare, o lume care trebuie să-l plângă. Uneori, deși speră că lucrurile să nu ajungă până acolo, se întâmplă ca omul să moară de-adevăratelea. Sunt convins că ultimul lui gând e că a fost un tâmpit. Dar e prea târziu. Nici iubita nu suferă - păi dacă-l trădase înseamnă că oricum nu dădea doi bani pe el -, nici lumea nu-l plânge. Decât așa de formă. Omul rămâne mort. Un prost mai puțin...

Uneori, pe colțul lui de canapea, făceau dragoste. De fiecare dată când Elia se simțea împlinită râdea. Un râs ciudat, de bucurie și de mirare: „Uite, s-a putut”. Și, tot atunci, îi spunea, totdeauna:

- Te iubesc...

Și o repeta, cu un soi de disperare și ciudă: Te iubesc.

Alteori eşuau și atunci privirea ei devenea tăios realistă. Ca și cuvintele:

- Vreau să am un iubit - și repeta, cu un accent inechivoc - un iubit, și bucurii, multe bucurii, cât mai multe bucurii ...

El înțelegea foarte bine și foarte repede dar, chiar până să-și dea seama de asta, Elia dispărea în ecranul televizorului, unde-și petrecea, ca de obicei, sfârșitul de săptămână. El lăsa un timp televizorul

deschis și vedea tot. Cam aceleași trăiri, doar că erau cu nouăsprezece ani mai tinere. Râsul era prelung și mai plin de recunoștință. Iar

- Te iubesc

era mai convins. Și mai convingător.

Atunci el se arăta mai devotat ideii de cinism, în care-și propunea să facă chiar un fel de carieră existențială. Era singurul mod în care credea că o mai poate face, la cei nouăsprezece ani mai mult pe care-i avea și la amintirea eșecurilor trăite pe când avea cu nouăsprezece ani mai puțin. Încădea televizorul și se dedica exercițiilor de cinism pe care le inventase și le practica de multă vreme într-un fel de monolog dialogat:

- Pădurile sunt splendide.

- Degeaba

- Viața e frumoasă

- Cu draci

- Oamenii se îndrăgostesc

- Ca proștii

- Creația e o tămăduire

- Pentru cine?

- Elia...

Aici enunțul nu mergea mai departe, iar exercițiul rămânea incomplet.

La început Elia nu simțea decât atracția pentru ocazia de a trece, într-o clarvedință excitantă, din ecranul televizorului într-o lume de peste nouăsprezece ani. Și de a se sustrage plictisului care apăru în relația cu celălalt. Impresia că nu-l mai iubește putea fi ușor înlocuită cu iluzia că s-a îndrăgostit de altcineva. El se nimerise acolo și atunci, și începuse să se lase sedus de credința că-și poate depăși subsolul și timpul. Există totdeauna niște cuvinte care pot face pe cineva să creadă asta iar Elia i le spunea, crezând, la rândul ei, în ele, fără să știe nici ea prea bine de ce și fără să-și dea seama, sau fără a recunoaște, că de multe ori făcea lucruri care se ridicau împotriva propriilor ei cuvinte, pulverizându-le înțelesul, cu o ură inconștientă.

Celălalt era judecător ca și ea. Știa amândoi foarte bine legile, toate legile. De vreo trei ani de zile, la fiecare sfârșit de săptămână, vorbeau îndelung despre ele. Și cu pasiune. Vorbeau cu cuvinte, cu privirile, cu trupurile, desfășurând toate acele gesturi ceremoniale prin care se supuneau, în respect deplin, față de lege. Și, mai ales, cu bucuria de a o împlini. O mai împlineau, o mai împliniseră dintotdeauna și alți judecători dar ei aveau credința că sunt meniți s-o facă totdeauna, împreună. Ca două jumătăți de drepte.

După ce-l cunoscuse pe el, Eliei îi trecuse uneori prin minte, ca o spaimă, să-l părăsească pe celălalt. A și încercat de câteva ori dar, de fiecare dată, convinsă dinainte că nu va putea. Se întorcea la el, după perioade diferite de despărțire, de la o zi la câteva minute. Și în toate aceste perioade suferea îngrozitor. Pentru simplul motiv că ele, acea zi sau acele câteva minute, existaseră. Ca o vină de neiertat, pe care o ispășea în împăcări egale în dăruire doar de întâlnirile lor la începuturi. Se regăseau de fiecare dată, ca atunci. Ea însăși se câștiga pe sine și își redescoperea astfel vârsta, scăzând, invariabil, numărul nouăsprezece și ajungând la treizeci, la optsprezece sau la cinci ani, o femeie împlinită și voluptuoasă, adolescentă pasionată sau copil răsfățat. Ori toate la un loc.

- E un joc, îi spunea el, când Elia îl căuta din nou, dar ea rămânea sau părea că rămânea mirată. Un pic și indignată, dar nu știa sau nu putea să-l contrazică altfel decât spunându-i că-l iubește. „Cumplit de mult” - adăuga adesea. Dar, uneori, recunoștea în sine că lucrurile chiar asta erau: un joc.

- Un joc excitant, continua el, în care ai

nevoie de mine ca de un afrodisiac. Sunt turnesolul tău. Îmi dai atât cât să-ți dai seama, prin mine, că-l iubești pe el.

Suna stupid, dar auzindu-l, rămănea deseori intrigată: omul așa intuia mai mult decât putea ea să-și dea seama. Dar continua jocul, care fără el devenea imposibil. Venea uneori și-i spunea că a venit definitiv, că „dincolo” s-a terminat, dar în aceeași seară el deschidea televizorul și-i vedea împreună. Și nu-l mai putea închide. Oricât ar fi vrut. Și nici pe alt canal nu-l putea comuta: unul cu western-uri, cu gag-uri ieftine sau filme erotice. Rămănea paralizat în fața ecranului, privindu-i și neputând să înțeleagă. După câteva zile, Elia părăsea iar imaginea proiectată de tub și cobora în camera lui ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Dacă el hotărâ să se despartă, ea îl implora să n-o facă. Uneori plângând, cu o disperare credibilă.

- Nu pot fără tine.

Și simțea că, în felul ei, chiar n-ar fi putut. Încă nu.

Îi mai trebuia. Voia să-l aibă uneori în față, ca pe imaginea timpului ei de peste nouăsprezece ani. Ispitoare uneori: o anume împăcare, un fel de patimă domolită, dar protectoare. Altele hidoasă, respingătoare: o disperare tăcută, aproape ultimă, o alcătuire ca un depozit cu prea multe vechituri, îngrămădite, devenite toate inutile, dar păstrate acolo.

Avea atunci sentimentul că după acest timp nu mai poate urma nimic sau că tot ce s-ar mai putea întâmpla după acești nouăsprezece ani în plus nu poate fi decât lipsit de sens. Atunci fugea înapoi, spre timpul ei, cu spaimă și cu convingerea că nu va reveni vreo dată la el. Se întorcea totuși. Avea nevoie de el. De îmbrățișările lui care-i răscoleau în carne dorința pentru celălalt, de sentimentul că, simțindu-se iubită din ce în ce mai mult, alegerea pentru celălalt, de-a făcută, avea o anume sacrificialitate care o făcea mai prețioasă și mai plină de sens. Îi trebuia chiar sentimentul de vinovăție, care o făcea ca, după fiecare noapte petrecută cu el, să se întorcă dincolo mai iubitoare. Dincolo de asta, nu mai conta nimic. Când ieșea din camera lui, deja îl uitase. Înregistra doar, ca pe o bizare amuzantă, zâmbetul satisfăcut al bătrânei, care mai totdeauna se afla pe coridor și în ochii căreia se afla mereu când o vedea un fel de scilpire de recunoștință. Aceeași pe care o observa și el, din ce în ce mai intensă, având de fiecare dată senzația că în el totul a început să se descompună, ca într-un hoit.

Nu mai făcea obișnuitele exerciții de cinism. Le uitase sau nu mai avea chef de ele, nu mai aveau forța reconfortantă dinainte. Sau i se părea că sunt greșite în chiar alcătuirea lor. Mult mai potrivit i se părea felul Eliei de a da alt nume lucrurilor, de a le numi cu alte cuvinte, frumoase, pasionate, făcând pentru un timp ca lucrurile să pară adevărate. Dar plictisindu-se apoi, sau sperându-se că ele chiar ar putea fi adevărate, și întorcând lucrurile chiar împotriva cuvintelor, pulverizându-le. Jocul Eliei nu-i reușea însă și lui, abia dacă-l înțelegea bine, și rămănea suspendat între întâmplări și cuvinte, fără să le poată lega între ele.

Când Elia i-a spus că un timp nu se mai pot vedea, i s-a părut chiar că a început să miroasă. Era în preajma momentului când urma să se voteze Legea împotriva sinuciderilor și ea trăia tensiunea procedurilor preliminare. Împreună cu celălalt. Avea nevoie de liniște. Numai cu celălalt, chiar și după ce legea a fost votată. El continua să-i privească la televizor. De câteva ori i-a strigat să se întorcă.

- Iubitul meu, îi răspundea ea, iar pe ecran se derulau - clar, color și atât de sonor încât țipătul ei de bucurie și râsul de

recunoștință postludică se auzeau foarte bine în toate ungherele boxei - toate acele imagini care arătau că, într-adevăr, îl iubește.

Alteori nu-i răspundea nimic. Punea doar crainica să-i spună, sec, că nu e acasă sau, exasperată de strigătele lui, pleca să-și petreacă noaptea la celălalt. Câteodată ecranul rămănea întunecat și o voce albă, feminină îi cerea să-și dea seama că e caraghios și să nu strice fericirea „la doi tineri frumoși, care se iubesc”. Sau, pur și simplu, Elia acoperea ecranul cu ultima scrisoare pe care i-o trimisese el, iar momentul era precedat de un scurt comentariu înregistrat în care anunța că se va difuza unul dintre biletele și bilețelele de tot felul cu care telespectatorii alșau televiziunea.

În seara aceea chiar un astfel de bilețel putea vedea el pe ecran. Cu un text stupid, din spatele căruia răzbăteau șoaapte și gemete. Și atunci i-a venit în minte Camus. A venit de-a dreptul, cu mașina lui strivită, contorsionată, și cu figura lui zdrobită pe care se mai prelingeau încă dăre de sânge. Și tot atunci a auzit limpede pe coridor vocea bătrânei:

- Când omul începe să moară e mai bine s-o sfârșească singur. Și repede...

Până și Camus a tresărit, acolo, în mintea lui, deși părea cu totul strivit și inert. A luat tresărirea lui drept un semn de încurajare și s-a sinucis cu un tub de somnifere și o cretă de gândaci din cele vândute de „ruși” pe la piață. Dar nu de tot. I s-a făcut rău și frică și a mai apucat să deschidă ușa și să o strige pe locatara boxei dinspre strădă.

Legea fusese votată, devenise activă, iar el era primul care încercase să o încalce. Cercetările stabiliseră asta fără echivoc. Depusese mărturie vecina care-l dusese la spital, medicii care-l reanimaseră. Bătrâna, citată și ea ca martoră, spusese doar atât:

- Dacă a intrat în subsol, trebuia să rămână acolo, nu să viseze la lumina de sus...

Procesul a fost scurt și curios, s-a desfășurat - fără zarva care ar fi fost de așteptat după agitația din faza de proiect a legii - pe terasa unui băruleț obișnuit, de cartier. Judecătoarea era chiar Elia, ca una dintre cele mai fervente susținătoare ale legii. Lângă ea, fără să poată fi văzut, dar zâmbind în permanență, se afla celălalt. El n-a negat nimic, dar nici n-a mărturisit totul, convins că nici un judecător, în ipostază oficială, nu poate înțelege mai mult decât îi îngăduie o răceală obligatorie, până la înstrăinarea imparțială de cauză. A spus, printre altele, doar că nu a mai putut suporta incertitudinea și anumite imagini, dar n-a precizat care. Judecătoarea a sorbit absentă, din paharul de coca-cola și a fost citit celuilalt, cu un glas plin de promisiuni, să mai aștepte puțin, că nu mai durează mult, se termină repede. Apoi a citit sentința, cu o voce tăioasă și solemnă, după care l-a privit, cu ochii umbriți de un fel de amintire nelămurită și i-a spus, neoficial, ca un fel de justificare în afara îndatoririlor procedurale:

- Ești vinovat că ai fost prea slab. Acum nu mai pot să fac nimic pentru tine...

Când televiziunea a anunțat că, în primul caz de aplicare a Legii sinuciderilor, s-a pronunțat sentința de condamnare la moarte și că ea a fost executată, Elia a plâns puțin, cât a durat secvența publicitară care a urmat anunțului, apoi a plecat cu celălalt în vacanță la mare. La un moment dat i s-a părut că-l vede trecând pe plajă și căutând-o, dar asta nu s-a întâmplat decât o singură dată.

Era primul an din cei nouăsprezece.

O enigmă literară: Banul Mărăciine - strămoșul lui Pierre de Ronsard

După ciclul „Doine”, continuând în spirit romantic valorificarea folclorului, Vasile Alecsandri va publica „Mărgăritărele”, în care include și legenda „Banu Mărăciine”. Poezia a generat o întreagă suită de referințe, constituindu-se într-o amplă bibliografie pe tema înrudirii corifeului Pleiadei, Pierre de Ronsard, cu Banul Mărăciine, presupusul lui strămoș.

Acastă apariție a unui arbore genealogic din filieră românească, pentru marele poet francez, care a trăit între anii 1524-1585 - minimalizat de clasicism și „redescoperit” de romanticism, în mod special prin Sainte-Beuve - se datorește lui Ronsard care în „Elegie lui Rémy Belleau - excelent poet francez” - de fapt Elegia XX, scrisă pe la 1560, susține în versurile 7-10:

Străbunul meu, dar, spița și-o trage de pe unde

Danubiu de ghiță cu Tracia-și

răspunde.

De unguri mai la vale, în

frigurosu hotar,

Este-un stăpân, pe nume marchizul de

Ronsard.

(în traducerea lui Aurel Rău)

Și în continuare elegia lui Ronsard narează cum unul din fiii acestui boier bogat „în aur, oameni, orașe și pământuri” părase țara în fruntea unei cete de tineri străbătănd Europa și ajunge în Franța spre a servi ca simplu ostaș în armata regelui Filip de Valois în război cu englezii. Se remarcă în lupte și este răsplătit de rege; rămâne în Franța, iar din el se trag bunicul și apoi tatăl poetului.

Acuesta este legenda ronsardiană în care și-apare apartenența sa la o stirpe danubiană.

Versuri din poezie i-au servit lui V. Alecsandri drept motto la legenda „Banul Mărăciine”.

Intr-o ediție (Minerva, 1884), în subsolul paginii este inserată și o notă a autorului:

„În timpul regelui Franciei Philippe de Valois, strămoșul poetului francez Ronsard s-a dus din România la Paris ca s-ajute regelui în lupta sa cu englezii. Rămânând apoi în Franța și rudindu-se cu cele mai nobile familii, el și-a schimbat numele din Mărăciine în Ronsard, de la cuvântul francez *ronce*, care înseamnă *mărăciine*.”

Poezia lui Alecsandri, scrisă în 1855, are douăsprezece strofe ca câte opt versuri și narează această întâmplare cu banul Mărăciine, „cărui Olul se închină”, un mândru craiovean plecat să apere Franța:

Toți s-approve în grabă

Ce voiesți? Regele-ntrăabă.

- Sunt Român de la Carpați

S-aduc cincizeci de bărați

Ce sunt gata ca și mine

De-a muri toți pentru tine.

Aprând cu brațul lor

Francia și-al ei onor!

Uimit regele atunci zice:

- Bun soisit la noi, voinee!

Spune nouă cine ești?

În Carpați cum te numești?

- Eu sunt Banul Mărăciine!

Cărui Olul se închină.

- Ține spada mea în dar,

Brav Marchize de Ronsard!

În spiritul relațiilor cu poezii Felibri, poetul român scrie în 1882, la Montpellier, poezia „Ronsard la Tuluză”, publicată în februarie 1883, în „Convorbiri literare”.

Poetul Ronsard plecând la Tuluză „să-și scalde mușchi” întonează „un cânt străniu”:

El spune-n limba cea divină,

Cum că pe când Franța era-n valuri

Străbunul-i, Banu Mărăciine,

Născut pe a Dunării verzi maluri

Veni pe-un smeu călare

S-ajute-n lupta mare

L-a Franței liberare.

Motivul venirii strămoșului lui Ronsard - Banul Mărăciine este reluat și aici.

Iată deci cele două izvoare: unul al lui Ronsard, celălalt al lui Alecsandri, la aproape

trei secole după capul Pleiadei, ridicând problema originii poetului francez, pierdută în negura vremurilor.

Și francezii, și românii au încercat să se apropie de obârșia lui Ronsard, pentru care, repetăm, nu există documente să ateste o asemenea descendență, ci numai mărturisirea lui Ronsard, preluată peste secole de Alecsandri.

Astfel, în monografia „Vasile Alecsandri”, Al. Piru citează o biografie a lui Ronsard, scrisă de Frederic Boyer, apărută în 1958, care afirmă evenimentele din Elegia XX, drept argumente.

Mai sunt amintiți în această monografie nume ca: Perron, Claude Binet, Sainte-Beuve și Eugène Voizard.

Ultimul, profesor la liceul Michelet din Paris, publică în 1890, în editura Garnier, o ediție Ronsard, însoțită de o notă biografică, pe care am avut ocazia s-o consultăm. Printre altele, se citează faptul că „pe la anul 1340, în timpul când francezii se luptau cu englezii, un tânăr aventurier, Baudouin de Ronsard, Rossart sau Rousard, a părăsit România, patria sa, și a venit să ofere sabia și serviciile sale lui Filip de Valois”. Se stabilește în locul numit Vaux du Loir, într-o veche clădire, Poissonnière. Dintre urmașii săi, un nobil Louis de Ronsard luptă alături de Francisc I la Pavia și e făcut prizonier împreună cu regele, în 1524. Este pus în libertate dar, în calitate de cavalier al ordinului și maître d'hotel al regelui, îl însoțește pe principele moștenitor lui Ostaic de spaniol, în schimbul eliberării regelui. Înainte de plecarea în exil i se naște fiul Pierre, cel care va deveni celebrul poet și fruntaș al Pleiadei.

Tot Voizard afirmă că „acest strămoș (Ronsard) al poetului nostru care a venit de la Dunărea de jos să ofere serviciile sale lui Philippe de Valois se numea Marucini sau Marucina”, ca și tatăl său ce-și adăugase la nume calitatea de Ban. Stabilește în Franța, el și-a tradus „literalmente numele și titlul părintesc, schimbând pe ban în marchiz și pe Marucini (Ronces sau Roncieres) în Ronsard”. Aceiași informație există și în M.A. Ubicini „Introduction aux Chants populaires de la Roumanie, recueillis par Alecsandri”, Paris, 1855.

Dar încă din anul 1844 Vaillant în „La Roumanie” susține pentru prima oară că numele Ronsard este traducerea numelui latin Mărăciine (de la satul Mărăciine) derivat dintr-un cuvânt latinesc neatestat, însă, marucina.

Pătrăntăria ideii îi aparține francezului Vaillant, care stabilește și etimologia, fapt cunoscut lui V. Alecsandri.

Un roman istoric, „Le Chevalier de Ronsard”, apărut în 1909 la Tour, în Franța, având ca autor pe Ceresnes, socotit un pseudonim, se ocupă de aceeași problemă: ajutorul acordat regelui Franței. Dar autorul strămută acțiunea spre începutul secolului al XIII-lea, mai precis la 1201 când Baldwin din Flandra întreprinde o cruciadă, iar unii cavaleri francezi rămân pe meleagurile românești, punând chiar bazele unor familii ca Balș (din baronul de Baux), iar un Johan de Ronsard, întors după cucerirea Constantinopolului pe cursul Dunării, se oprește pe Jiu și întemeiază cetatea Craiovei. - Crai-Johan (iată prima etimologie fantezistă și puerilă!) - Fiul său Hugues de Ronsard se însoară cu fiica banului de Severin primind ca zestre satul Măceșurile sau Mărăciinele. Alt urmaș, Radu, și nu Balduin, pe care un autor român care s-a ocupat de această chestiune îl vede derivat din Baldwin, pleacă în Franța cu o cetață de călăreți, participă la războiul despre care am menționat și-și reia numele de Ronsard, bineînțeles o traducere a numelui satului Mărăciinele.

Sunt erori pe care nu le admite un cercetător al originii lui Ronsard, Alexandru Resmeriță, despre teoria căruia vom scrie ulterior.

În prefața romanului, Ceresnes îl menționează pe un Pessiacov care a publicat în anul 1902 „Istoricul Craiovei”, unde există unele fragmente ce se referă la Banul Mărăciine. În primul rând - susține Pessiacov - marchizul

de Ronsard purta titlul de noblete: ban; în al doilea rând, Ronsard este traducerea numelui unei proprietăți, Măceșurile, din județul Dolj. Acest toponimic ar avea în limba franceză un corespondent exact: Ronsard. Dar autorul unui studiu în temă susține că măceș, rug, mărăciune se traduc în franceză prin *ronces* sau *roncieres* și că *rons* nu are nici o semnificație și nici nu-l găsim la începutul vreunui termen din limba franceză.

Pessiacov nu a dorit decât să confirme legenda banului Mărăciine printr-un argument etimologic care să convingă analogia: Ronsard este o traducere a lui Mărăciine.

Profesorul Al. Dumitrescu din București, un alt cercetător al controversei (este sau nu Ronsard un descendent al Banului Mărăciine), își expune ideile într-o conferință la Atheneul Român, în ziua de 17 martie 1914. El se ocupă de poetul Pierre de Ronsard și strămoșul acestuia, marchizul de Ronsard, venind în sprijinul afirmațiilor sale cu un document pe care-l citează, și în care scrie că Ioan cel Orb, regele Boemiei, ar fi adunat luptători de prin țările vecine și i-a trimis în ajutor regelui Franței, Filip de Valois, cu care se înrudea, fiind cumnați, pentru a-i înfrunța în 1328 pe englezi.

Conferențiarul mai făcea o remarcă interesantă, o noutate în argumentarea sa. Pe blazonul nobiliar al marchizilor de Ronsard se observă în emblemă trei pești - imagine asemănătoare cu cea a mărcii Bărlad-Tutova. Al. Dumitrescu încearcă și o explicație pentru numele Ronsard-Ronsard - apelând la o etimologie forțată, iarși fantezistă, socotindu-l un compus din *ros* și *hard*; *ros* însemnând „cal” iar *hard* - „iute” - (dar oare în ce limbă?), căci voinicia de sub comanda Banului Mărăciine aveau cai iuți.

Dar studiul cel mai important pe această temă e, de fapt, o carte de câteva zeci de pagini - intitulată „Marchizul de Ronsard”. Adevărata sa origine românească, cu câteva note biografice și portretul urmașului său, Pierre de Ronsard, aparține lui Alexandru Resmeriță, profesor la Liceul Traian din Turnu Severin, care o publică în editura Socec, București, 1915. Pe frontispiciu are o dedicație: „Excelenței Sale Camille Blondel, Ministru Plenipotențiar al Franței”.

În pagina de gardă, adresându-se ministrului francez, arată că dorește să demonstreze „o veche legătură de sânge, pe care acum 600 de ani o stabilea, între poporul francez și cel român, vechiul Marchiz de Ronsard”. În prefață, Alexandru Resmeriță se întreabă, „în ce măsură este un fond adevărat în această viziune poetică?” Sau e numai o curată fantezie de poet? (Bineînțeles, după ce reproduce legenda lui Vasile Alecsandri). Profesorul din Turnu Severin mărturisește că „pentru nimic în lume n-aș fi admis să fie un simplu basm și totuși nimic nu mă încredința că nu e o poveste”.

Al. Resmeriță vine cu un prim argument: Dacă numele Mărăciine a fost tradus prin Ronce (arbuști spinos) sau Ronciere, există o obiecție: cum se putea ajunge - în virtutea unor legi fonetice de la *Ronce* scris cu c la *Rons* - cu s - chiar dacă ortoepic silabele sunt omonime; și continuă cu ideea amintită și de alții că în limba franceză, în nici un dicționar nu figurează vreun cuvânt care să aibă ca silabă inițială *rons*.

Autorul studiului citat refuză etimologia Ronsard - Mărăciine - cum credea Alecsandri, ca și originea oltenască a banului. El întreprinde un periplu pe harta României, plecând de la câteva premise:

- Districtul Tutova, cu orașul de reședință Bărlad, are drept marcă trei pești, ceea ce, după opinia sa, ar însemna că, fiind nu departe de bălțile Dunării și Delta, aici ar fi existat antezepite de pește sărat.

Deci o ipoteză plauzibilă pentru însemnul heraldic - emblema districtului - blazonul Ronsardilor.

- Elegia lui Ronsard menționează o Dunăre înghețată, învecinată cu Tracia, deci Dunărea

de jos, într-o parte friguroasă; strămoșul lui Ronsard vine dintr-o zonă carpatică.

- Poetul francez îl numește pe străbunul său Ronsard; nu e posibil ca Ronsard să-l fi numit astfel numai pentru a face o rimă fără asonanță pentru „part” - cum se sfârșește versul în limba franceză.

- Titlurile de noblete au în franceză particula prepozițională *de* - doar și Alecsandri încheie legenda cu „Brav Marchize de Ronsard”, urmate de obicei de un substantiv - denumire geografică.

Concluzia autorului este șocantă: Ronsard trebuie să fie un nume românesc, realizat prin compunere, și neapărat numele unei localități formate din două părți: nume așezat după prepoziția *de* și alte titluri nobiliare - chiar la Filip de Valois.

Și Al. Resmeriță își începe călătoria imaginară pe hartă pentru a descoperi această localitate pe teritoriul românesc, undeva între Carpați și Dunărea de jos. Se îndreaptă spre Brăila, luând acest oraș ca reper, pentru că aici fenomenul înghețării Dunării pare să-l fi impresionat pe strămoșul lui Ronsard, iar nu departe e Bărladul cu emblema celor trei pești. Dar se întoarce spre sud și deodată dă de orașul R. Sarat, literele îi trezesc bănuiala. Pune mâna pe creion și scrie: R(on)Sart. Din șaptele litere, cinci se potrivesc, enigma începe să fie mai puțin tenebroasă.

Dar orașul se numește Rîmnicul Sărat (Râmnicul Sărat). Cercetătorul perseverență: deschide un dicționar Larousse și la pagina 1430 vede harta României, pe care este însemnat și toponimul Râmnicul Sărat.

Supozițiile încep să se lege; după R. există literalmente *om*. Dar de ce *Romnic* și nu *Rîmnice* sau *Răpnice*. Perspicacitatea lingvistică îl ajută; Roma e numită de slavi *Rim*, romanii - *rîmieni* (doar și cronicarul scrie că toți de la Rim ne tragem!) Deci influența slavă a deformat denumirea romană a râului și a localității (dar de ce în Larousse și nu în limba noastră?)

Prescurtat e Romn. Sarat - consoanele apropiate se confundă în pronunție, deci o asimilație fonetică.

Cuvintele sunt din nou așezate pe două rânduri:

Romn Sarat

Ron Sart

Urmează deducția: prin pronunțare scurată *m* și *a* dispar: pentru transformarea lui *Sarat* în *sart* se dă și o altă explicație: nu există nici un cuvânt în limba franceză, deci și în dicționar, care să înceapă cu Sara în afară de Sarasin, acesta fiind un împrumut (numele unui popor migrator cu care francezii s-au luptat).

Deci Romn-Sarat a dat Ron-Sart, după Resmeriță, o numire simplă și sonoră... ingenios combinată de acel „intelgent și curajos cavalier român, care în 1328 se avântă în acea expediție...”

Intenția profesorului severinean Al. Resmeriță este lăudabilă, în sensul că susține originea românească a poetului Ronsard, dar dovezile apartenenței strămoșului presupus - banul Mărăciine - la Râmnicul Sărat sunt fabricate artificial și deci incredibile.

Legenda banului Mărăciine și-a dovedit viabilitatea și prin apariția unui roman istoric intitulat „Banul Mărăciine. Marchiz de Ronsard” în editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1983. Autorii sunt Al. Dumitrescu și Rodica Florescu-Chița. Coautorul Al. Dumitrescu pare a fi după nume profesorul care în 1914 a ținut la Atheneu conferința despre Ronsard și Mărăciine, despre care am amintit anterior.

Acesta ar fi istoricul legăturii consangvine, etimologice dintre capul Pleiadei și banul nostru.

*
Atestări documentare nu există; supozițiile însă abundă. Să-i dăm crezare lui Ronsard, care-și afirmă originea românească, și lui Vasile Alecsandri care valorifică fragmentul cu privire la strămoșul lui Pierre de Ronsard, urmând de fapt să sublinieze vechile legături dintre două popoare și limbi din sfera romanității și, în mod special, ajutorul pe care-l acordă românii francezilor într-un moment de cumpănă, când balanța istoriei se înclina în defavoarea lor. Poate că posteritatea va dezlega enigma venind cu alte dovezi: arhivele și pământul ascund relieve și pentru Ronsard - Mărăciine, dacă ea se va dovedi întemeiată.

Arnold HELMAN

„... a fost cel mai bun prieten al nostru”

Ion Bârlea în corespondență

Comemorăm un sfert de veac de la trecerea în eternitate a lui Ion Bârlea (1883-1969) - reputat folclorist și publicist, profesor și istoric - personalitate de seamă a culturii românești din perioada interbelică. Opera sa a fost apreciată, atunci când a fost tipărită - datorită valorii ei științifice nu numai de G.T.Kirileanu, A.Gorovei, dar și de Nicolae Iorga, George, Vâlsan și Dimitrie Caracostea. Născut în satul Berbești din județul Maramureș, după terminarea școlii primare urmează cursurile gimnaziale, liceale, pe cele ale Academiei de la Gherla și ale Seminarului teologic din Cluj. După absolvire funcționează ca ajutor de preot la leud - Maramureș, profesor la Sighetul-Marmarței și apoi la Cluj, iar după 1940, la Colegiul „Sf. Sava” din București. Între anii 1920-1932, împreună cu Gh. Vornicu conduce Gazeta maramureșană și activează ca membru al Secției de istorie și folclor Astra din Sibiu. Paralel cu activitatea ecleziastică și didactică, Ion Bârlea desfășoară, din proprie inițiativă, o intensă activitate de cercetare în domeniul istoriei locale și al folcloristicii, concretizată în editarea mai multor lucrări de interes documentar și științific pentru cultura națională. Este vorba de scrierile: „Însemnări din bisericile Maramureșului”, publicată în 1909 cu ajutorul savantului N.Iorga și „Balade, colinde și bocete din Maramureș”, 2 vol., Editura Casei Școalelor, sub directia „priveghere” a lui G.T.Kirileanu, pe atunci bibliotecar al Casei Regale, apreciat folclorist, istoric literar și publicist. A doua ediție a acestei lucrări: „Literatura populară din Maramureș”, 2 vol. a apărut în zilele noastre sub îngrijirea lui Iordan Datcu cu un Cuvânt înainte de Mihai Pop, ambii fiind apreciați ca valoroși specialiști în domeniul folcloristicii zilelor noastre.

Corespondența dintre Ion Bârlea cu G.T.Kirileanu (1872-1960) datează din 1910 și s-a întins pe parcursul mai multor decenii. Prin valoarea ei documentară, aceasta vine în ajutorul biografilor lui I.Bârlea, G.Vâlsan și G.T.Kirileanu, pentru a le întregi personalitatea științifică și a le evidenția contribuția adusă la progresul culturii naționale. Din nefericire, marea majoritate a scrisorilor s-au pierdut, numai câteva au fost date publicității de către Mircea Handoca în volumul - G.T.Kirileanu, Corespondența, Editura „Minerva”, București - 1977.

Scrisorile pe care dorim să le facem publice sunt datele 30 decembrie 1960, 14. I. 1961 și 21. II. 1963 și sunt trimise de Ion Bârlea, doctorului Decebal

S.Kirileanu - nepot de frate al lui G.T.Kirileanu, (fiul folcloristului Simion T.Kirileanu - învățător la Holda, comuna Broșteni, de pe Valea Bistriței moldovenești), domiciliat în Piatra Neamț, deținătorul unei mari părți din arhiva de familie a unchiului său - G.T.Kirileanu, în conținutul lor, scrisorile evidențiază, așa cum vom citi, locul și rolul pe care l-a ocupat și l-a jucat G.T.Kirileanu, în activitatea folcloristică desfășurată de Ion Bârlea, și nu numai a lui, omul atât de apreciat de T.Maioreșcu, S.Mehedinți, G.Vâlsan, S. Pușcariu, I.Bianu, Perpersicius, D. Gusti, Al. Lepedatu, P.Caraman, Leca Morariu ș.m.a., pentru dragostea și interesul ce a purtat culturii românești și reprezentanților ei cei mai de seamă - Mihai Eminescu și Ion Creangă.

Constantin PRANGATI

București - Băneasa 30 XII 1960

Stimate Domnule Dr. Decebal Chirileanu,
am primit cu mare înduioșare scrisoarea matală, prin care ne anunțați încetarea din viață la 13 noiembrie a.c. a celui mai bun prieten și protectorul nostru care a fost G.T.Kirileanu, pe care l-am cunoscut încă din anul 1910, când eram preot ajutor la parohia leud - Maramureș, când a venit cu prietenul său drag G.Vâlsan, profesor de geografie, ulterior la Universitatea din Cluj. Cu o căruță simplă, trasă de un cal a trecut Carpații la punctul „Muntele Prislop” prin „Cărlibaba” și coborând la Borșa la poalele „Muntelui Pietrosu” pe

Valea Vișeuului, apoi trecând la „Valea Izei” s-a oprit în fața locuinței noastre din comuna IEUD - Maramureș. Vizita lor n-a durat decât 2 zile, deoarece jandarmii cu pene de cocor din Ungaria au mirosit prezența lor și au fost siliți să se refnoară. De atunci și până azi de nenumărate ori ne-am întâlnit, personal sau prin scrisori, pe cari le păstrez ca o suvenir, având un scris atât de frumos și caligrafic până la adânci bătrânețe, cum dovedește și scrisoarea ce mi-a trimis-o din Piatra Neamț în 7 aprilie 1959, amintind că a pășit în 88 de ani ai vieții, deci urmează ca acum, în 1960, a fost de 89 de ani, când a decedat.

Vă rog să primiți sincere condoleanțe din partea familiei Bârlea, rugându-vă ca să transmiteți tuturor aparținătorilor familiei Kirileanu.

Pentru a arăta ce protector mi-a fost „Moș Ghiță” amintesc, între altele, intervenția sa la dl Nicolae Iorga ca să-mi editeze lucrarea Însemnări din bisericile Maramureșului; ca volumul al XVII-lea din lucrarea sa monumentală „Studii și documente”, în anul 1909 când eram în Maramureșul Unguresc. În anul 1924 a reușit să convingă pe conducătorii „Casei Școalelor” ca să-mi editeze două volume de folclor maramureșan:

I. Căntece poporane din Maramureș, descântece, vrâji, farmece și desfaceri - 400 pagini
II. Balade, colinde și bocete... - 200 pagini.

La aceste două volume în parte a făcut și corectura, iar părțile mai greu de corectat și de lămurit mi le-a trimis mie.

Anul trecut, mi-a trimis o scrisoare de recomandare către Iorgu Iordan de la Academia Română, în care îl roagă să-mi dea tot concursul pentru a publica un „Supliment la Bibliografia Veche”. Aceasta este ultima scrisoare, scrisă tot în frumosul său scris ortografic și caligrafic.

De câte ori aveam necazuri, apelam la dânsul și niciodată nu m-a refuzat.

Vă rog să-mi scrieți ce boală a avut pe lângă prostata operată de doctorul specialist de la Bicăz, despre care ne-a scris. Care i-au fost ultimele cuvinte? Cine a asistat la înmormântare din partea Academiei Române și a Ministerului Culturii? Biblioteca sa documentară aleasă rămâne și mai departe în casa lui, unde a aranjat-o? Fondul personal G.T.Kirileanu s-a predat deja Academiei? Socotesc c-ar fi de un mare folos, ca la acest fond să se atașeze și numeroasele scrisori ce mi le-a trimis, începând din 1910, până anul trecut. Îmi amintesc că scrisorile compozitorului maghiar Béla Bartók s-au editat în patru volume, în acestea se găsesc și câteva scrisori ce mi le-a trimis în legătură cu colecția melodiilor din Maramureș, efectuate cu concursul meu, însoțindu-l în cele trei săptămâni, cât a durat această lucrare și dând din partea mea textul acestor melodii.

Începând cu primirea serisorii matală am început a celebra rugăciuni - liturghice, pentru odihna sufletului său. Dacă aveți fotografia lui din tinerețe, precum și cea din bătrânețe, am așeza-o în loc de frunte să-l vedem zilnic cel puțin în fotografie.

I. În luna august în 1912 ne-a trimis 2 fotografii, una reprezentând familia noastră: soția și eu, cu cei doi copii - Florin și Tiberiu, stând la spatele nostru în picioare Moș Ghiță, fotografie făcută de profesorul G.Vâlsan, care l-a însoțit până la locuința noastră din comuna IEUD - Maramureș.

II. Altă fotografie, reprezentând pe Tata și Mama a 2-a precum și pe Moș Gh.Roșu, fratele său Simion, precum și Rodica lui Simion. Inscripția pe fotografie e scrisă de Moș Ghiță.

V-am fi recunoscători, dacă cât mai amănunțit ne-ați scrie despre el și sfârșitul lui din această viață.

Vă rugăm să depuneți o lacrimă și o floare pe mormântul lui din partea familiei Bârlea, care-l va plânge ca pe unul care a fost cel mai ales prieten al nostru.

Cu deosebită stimă

I.Bârlea
București - Băneasa
Șoseaua București -
Ploiești nr. 76

Băneasa,
14.I.1961

Stimate Domnule Kirileanu!

Vă mulțumesc foarte mult, pentru scrisoarea amplă ce mi-ați trimis, din care am luat cunoștință de suferințele iubitului nostru Moș Ghiță ce a îndurat în curs de un an, până la sfârșitul vieții sale. Voi încerca să scriu un memoriu începând cu cunoștința noastră de la leud - Maramureș și până în zilele noastre, căci în tot timpul am corespondat. De un lucru nu pomeniți în scrisoarea Dv. ca să avem un portret, cel puțin să-l privim în fotografie pe acela care ne-a fost cel mai bun prieten.

Mulțumindu-vă încă o dată vă salută cu tot respectul

I.Bârlea

Băneasa
21 februarie 1963

Stimate Domnule Kirileanu,

Azi am primit scrisoarea matală cu fotografia dv. și vă mulțumesc foarte mult. Va cer scuze, că nu v-am răspuns la scrisoarea dv. din 28.XII.1962, din cauză că la noi - lângă Pădurea Băneasa - gerul a fost atât de cumplit, încât termometrul în casă nu s-a ridicat peste 8-9 grade de căldură, oricâte lemne am încărcat în soba de cărămi. A fost imposibil să stau la masa de scris. La ora 19 intram în pat și așa mă apăram de ger. Ce privește volumul omagial al celor doi frați: Moș Ghiță și Simion, eminenti folcloriști, sunt de părere că ar merita acest omagiu și din partea mea aș contribui cu articolul ce vi l-am trimis, bineînțeles dacă comitetul de redacție l-ar socoti vrednic să se publice. Privitor la fotografia noastră împreună cu Moș Ghiță, din comuna maramureșană leud din anul 1910, când ne-a vizitat cu viitorul profesor de geografie de la Universitatea din Cluj, G.Vâlsan, mă voi strădui să v-o trimit cât mai curând, numai frigul să mai înceteze. Și la încheiere, vă dau informația cum puteți ajunge la noi: din Centru mașina 31 vă aduce până la „Scânteia”, de acolo cu mașina 49 până la stația înaintea de „Centura CFR” - Otopeni.

Mulțumindu-vă din nou, vă rugăm să primiți cele mai călduroase salutări de la

I.Bârlea

Arhiva Literatorul

Florin Pucă, Vintilă Ornar, Gheorghe Tomozei și Mihai Cărciog la Casa Scriitorilor în 1983

TEATRU

Eugen Ionescu într-o versiune nouă

Deși stagiunea e închisă, sala Teatrului Mic din București s-a redeschis spectatorilor două zile consecutiv - în perioada estivală. De astă dată nu pentru un spectacol propriu, ci pentru a găzdui dubla avanpremieră cu public a unei instituții cu sediul într-un oraș de provincie: Bacău - dar care instituție e de fapt un „Centru internațional de cultură și artă George Apostu” (marele sculptor român prematur decedat fiind originar, cum se știe, din numitul oraș moldav). Activitatea acestui Centru, înființat și animat după 1990 de actorul băcăuan George Popa, e profilată, din cât se cunoaște, pe cercetare, informare și practică artistică multicompartimentată, unul din compartimentele sale active fiind și „Studioul de cercetare, informare și practică teatrală”. (Din inițiativa trecutului ale acestuia, ne amintim de premiera românească a piesei lui G. Astaloș, „Rugăciune de prisos”).

Pe scena Teatrului Mic - pusă la dispoziția Centrului „G. Apostu” dimpreună cu personalul tehnic - „Studioul” s-a prezentat bucureștenilor cu un spectacol ambițios: ambițios nu prin anvergura distribuției sau complexitatea cineticii scenice ci prin deschiderea ideatică asupra textului dramatic. E vorba de piesa lui Eugen Ionescu, *Victimele datoriei*, a cărei versiune scenică se datorează regizorului Mircea Marin. Prin modul în care explorează comediografia „absurdă” a acestui text, prin modul în care recoltează sarcasmul - în crescendo tragic - situațiilor în care e pus eroul principal, regizorul Mircea Marin probează o dată mai mult, dar în felul său personal, că „absurdul” ionescian are o întemeiere pasională, profund patetică. El concentrează situația-limită a pateticului însuși: a exasperării cu care omul își revendică și își angajează raportul cu

„absolutul”. Aș face remarcă următoare: piesele ionesciene - și, pare-se, în mod expres aceasta - deși aparent „lineare”, deși lipsite de arhitectura dramatică tradițională, au totuși ceea ce aș numi o „arhitectură catabasică”: arhitectura volumului

„tridimensional” scufundată sau oglindită (cu alte cuvinte capturată) de realitatea bi-sau mono-dimensională a „oglinzii” (respectiv, a „picăturii psihice”). Spectacolul lui Mircea Marin mi-a sugerat tocmai această valoare a mono-dimensionalului lumii

subiective, deschis în tortura unei capturi informaționale ce-l excedează - dar a cărui excedare îi devine proprie substanță - redemiurgind - în acest real „monodimensional” - concretețea ficțională din nou pluridimensională.

Subiectul piesei - în aparență linear - e reprezentat de efortul personajului principal - Choubert - secundat de soția sa Madeleine - de a-și aminti identitatea și circumstanțele în care a cunoscut pe un oarecare individ care... nu-și mai amintește nimic. Aflați în impasul gășirii celui căutat, cei doi soți fac apel la un polițist - care polițist - o dată intrat în casa lor, devine un opresor ce flagează prin varii metode periplul lui Choubert în universul propriei memorii. Prin tonalitățile în care conține spectacolul, regioul menține activă ambiguitatea dintre obiectiv și subiectiv, oferind astfel metaforei polițistului atât semnificarea alegorică: de proiecție subiectivă a alter-ego-ului personajului principal - respectiv de proiecție schizoidă a imperativului propriei conștiințe - cât și de obsesie a unui factor obsesiv obiectiv, venit dintr-o realitate tiranică, constrângătoare. Iar interpretul polițistului, actorul Geo Popa, s-a pliat foarte bine acestei intenții, punând în joc o capacitate de expresie concentrată a forței - sau - în anumite momente, a dominației insidioase. În ce îl privește pe Choubert, intruchipat de actorul Mihai Dinvale de la Teatrul Mic (Centrul „Gh. Apostu” nu are, o „trupă”, ci realizează spectacole pe baza libertății de distribuție, apelând la interpreți din teatre diferite, atât din țară cât și din capitală) - acesta s-a pliat la rândul său pe duplicitatea semantică a metaforei, pe care o presupune - disperată - căutarea sa: intrarea „palpabilă” în universul - parțial recuperabil - al memoriei, cu

adâncimile, scufundările și înălțările personajului până la limita luminii interioare apoteotice, în care sublimarea ființei pare a fi foarte aproape și e gata să scape din capcana urmărilor (polițistul și Madeleine).

Dar acest moment apoteotic e urmat de căderea definitivă în neant. Toată această aventură devine deopotrivă alegorie filosofică dar și... realism psihologic: realism în dimensiunea interioară, a subconștientului. Tenta onirică pe care o capătă spectacolul păstrează și ea ambiguitatea, mai bine zis co-penetrația dintre metafora filosofică și... realitatea profundizimilor interioare adică... realitatea „catabasică” a ființei umane, ce-și configurează alteritatea ca pe un personaj străin aflat în căutarea propriei identități. În această ficțiune și „non-ficțiune” onirică, metamorfozele Madeleinei, care devine seconder cameleonice al instanței „torționare” - sau care - într-o ordine parțială, e proiectată în curba decreștării carnale a timpului - află în acțiunea *Mirela Cornoiu* o interpretă cu larg registru configurativ, cu resurse de expresie mobile, necesare acestor lanț perpetuu de metamorfoze. Acțiunea (din câte știm, de la Teatrul Mundi) incumbă personajului său un fel de ironie sublimat-patetică. În sensul acesteia sunt și „pasele” de mișcare dansantă la care și-a adus contribuția conceptuală Adina Cezar. Prezenței finale enigmatice, a „Doamnei” - simbolică stihială a morții - , acțiunea *Violeta Berbiuc* îi imprimă în jocul măt și conținut în sine o autoritate misterioasă și cinic-ataractică. În sfârșit, *Nicolas D'En* - personajul ce întretaie aventura căutării lui Choubert - a avut în Ion Haiduc un integrat stilistic tuturor comenzilor de ansamblu.

Spectacolul lui Mircea Marin captează un „Ionescu” al cărui absurd nu mai poate intra în modalitatea de comunicare „ludică”. Scenografia lui Constantin Ciobotariu îi servește, în acest sens, tensiunea halucinatorie și devine (poate puțin prea accentuat) o scenografie de atmosferă. Ea integritatea sa, spectacolul e o propunere densă, demnă de real interes ideatic și emoțional - iar Mircea Marin - care în ultima vreme a fost mai puțin prezent pe scenele noastre - se reafirmă ca un regizor serios și consistent.

Jeana MORĂRESCU

ARTE PLASTICE

În împărăția Micului Prinț

În dragostea ei pentru lumea copilăriei, Stela Crețu este un Exupery al plasticii românești. Mai ales acel Exupery din fermecătoarea povestire „Micul Prinț”. Prințul care se întreba, constatănd: „Oamenii mari nu pricep singuri nimic, niciodată, și e obsesiv pentru copii să le tot dea lămuriri”. Stela Crețu nu obosește în a ne invita, prin limbajul plastic, în fascinantă lume a copilăriei. Pentru ca - zicea ea cu vorbele Micului Prinț - „astfel să poată pricepe și oamenii mari. Ei au întotdeauna nevoie de lămuriri”. Și artista ne lămurește. Ne ajută să descriem mai bine, mai exact, tainele unei cărți: să pătrundem în lumea copilăriei însoțiti de personajele acestui tărâm mirific. Așa

înțelegem mai expresiv - cunoscându-i „în carne și oase”, prin penelul Stelei Crețu - pe eroii unor cărți care au încântat (și continuă să încante) copilăria multor generații de viitori adulți. Câteva exemple, culese de pe simezele de unde surăd îmbietor creațiile artistice: „Povestea Mărgicăi”, de Demostene Botez; „Povestea Mieteii”, de Gica Iuteș; „De la Cucurigu la Tic-Tac”, de George Zaru; „Guguștiucul”, de Ion Horea; „Vântul prin sălcii”, de Valeria Boiculescu. Sunt personaje îndrăgite, în înfățișarea pe care le-a dat-o Stela Crețu, care însoțesc hălăduirea vivace de zi a copiilor și le cutreieră pașnici somnul de noapte. Cu eroii basmului nemuritor - moralist și exemplar -

toate aceste însușiri sunt ridicate la putere, potențate de perenitatea verificată a trăninciei noastre ca popor. Este și situația „Feciorului de împărat cu noroc la vânător” - în „interpretarea” artistică a lui Alexandru Odobescu - în care, dând viață plastică personajelor, Stela Crețu s-a întrecut pe sine.

Lată de ce, privind minunatele făpturi conturate de Stela Crețu, îmi vine în minte o poezie a Ninei Cassian, chiar așa numită - „Micul Prinț”. O recit toată, având numai opt versuri, șlefuite cu diamantul: „Știu să întreb despre miei, despre flori/ Odată-ntr-o pădure am sărutat un izvoț/ Și tu ce mirată-i culoarea albastră/ Am o grădină și am o fereastră// Și mai am și o carte foarte subțire/ În oare nu încap decât o

îmbuire// Pot să iau loc lângă tine pe stea// Da! spuse Prințul, ești prietena mea”.

Stela Crețu și-a câștigat acest drept de a sta alături de Micul Prinț pe micuța și curata lui Planetă. Pentru că, zice Exupery: „Toți oamenii mari au fost mai

întâi copii. Dar puțini dintre ei își mai aduc aminte”. Stela Crețu nu doar că n-a uitat niciodată, dar ne învață, prin desenele sale, și pe noi să ne aducem aminte, măcar din când în când, că suntem copii.

Lia-Maria ANDREIȚĂ

Horia Murgu: A patra vârstă a limbajului

Domnule Horia Murgu, cumoscându-vă facultatea de a ridica o profesie tehnică la rangul virtuozității artistice, ceea ce în cinematografia noastră înseamnă depășirea netă a premiselor și a contextului - dovadă zecile sau sutele de filme, unele antologice a căror coloană sonoră ați semnat-o, știindu-vă și antrenamentul în circulația ideilor - dovadă calitatea de profesor și șef de catedră la Academia de Teatru și Film, plus stagiul la Consiliul Național al Audiovizualului, vă voi pune o întrebare extrem de simplă racordată sau nu locului unde ne aflăm (Festivalul de la Costinești) și independent ori dependentă de ce ne așteaptă la București (Adunarea generală UCIN ș.a.m.d.): cum stăm în prezent cu filmul românesc?

Horia Murgu: Din păcate, cred că nu prea bine. Pentru că filmul presupune, sigur, un anumit nivel cultural, o aptitudine și o experiență în a te exprima în acest registru - și, din aceste puncte de vedere, dispunem de unele premise; nu de foarte multe, dar ele există; ceea ce e însă foarte rău, în momentul de față...

- Să nu spuneți că ne lipsesc banii.

Regizorii arendași și producătorii ucenici

- Că ne lipsesc banii e ceva de ordinul unei evidențe prea frapante, așa că altceva vreau să spun, pentru că m-ați complimentat cu „depășirea premiselor și a contextului”. Cel mai rău e că nu avem premise organizatorice, cum se spunea înainte, sau manageriale, cum se spune acum. Ne lipsesc producătorii cu vocația și experiența acestei profesii. Bineînțeles însă că acum trebuie să spunem imediat că au apărut câțiva, care au făcut un efort remarcabil și care merită laudăți.

- Merită chiar numiți, ca să ieșim și la acest capitol din anonimat.

- Mă refer la Castel-film - Vlad Pălinescu, la Filmex - Titi Popescu și la alții care, ca și primii, vor dobândi probabil în timp capacitatea de a produce și filme românești mai multe și mai competitive, și pe piața noastră, și pe cea internațională. Trebuie să profităm cât mai repede de o situație zonală care ne e favorabilă, din păcate în defavoarea altora, respectiv a logoslaviei, altădată foarte căutată pentru locuri privilegiate de filmare, în coproducții și prestări de servicii. Să punem în lucru avantajele pe care le putem oferi noi producției de filme, ceea ce ar trebui să facem cât mai repede, fiindcă altfel le vor fructifica alții pe ale lor. Mă refer implicit la sursele de venituri și la exercițiul profesiei de producător, nu la fixații tematiche ori de gen: în perimetrul a 3-400 de kilometri, Delta, munții cu șase-sapte luni de zăpadă pe an ș.a.m.d. Ceea ce nu e deloc simplu sau automat, cum vedem aici, la

Costinești, unde zicem că am făcut un festival cinematografic internațional, dar n-avem faxuri, n-avem telefoane destule, ca în Sahara.

- În prima replică, ați spus că filmul presupune un anumit nivel cultural și că, în această privință, dispunem de unele premise. Nu credeți că aceste premise sunt mai degrabă artisanale decât profesionale și artistice, iar goliurile formative au ieșit mai violent în evidență după dispariția cenzurii și celelalte „evenimente”?

- Ba da, e adevărat ce spuneți și asta nu înseamnă, Doamne ferește, că plângem după cenzură. Trebuie să luăm act de faptul că breasla cineaștilor, spre deosebire de cea a scriitorilor și de cele ale altor categorii de artiști, nu beneficiază - în mare vorbind - de un fond cultural pe măsura vocației artei lor. Nu vorbesc de școlarizare sau de informație strictă. Mă refer la faptul că biografiile artiștilor din cinematografie sunt mai degrabă - fără să vrem să fim nepoliticoși, urmând să nuanțăm termenul care nu are o coloratură sociologică - biografiile unor arendași. Pentru că, în situația de dinainte de 1990, un unic producător realiza tot volumul de filme și în acest mod el, producătorul unic, i-a transformat pe regizori în oameni care luau în arenda ceea ce „se da” în acea perioadă. Ei, regizorii, n-au putut, din această cauză, să beneficieze de o formație și de o aptitudine în măsură să-și asume integral imperitivele și tragicele vieții artistice.

- Cred că din tot ce s-a spus până acum despre ontogenia filmului românesc, acest „scenariu” e cel mai dramatic.

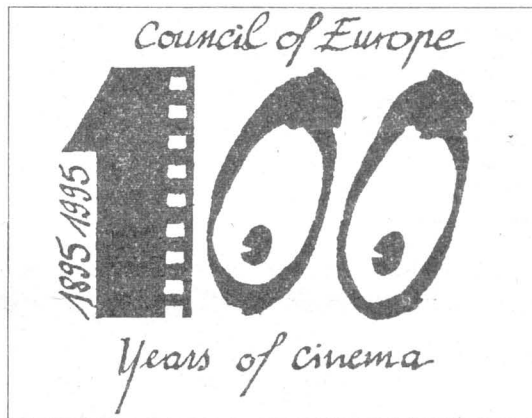
Libertatea paralizantă și absența jocului secund

Horia Murgu: Sigur că există și excepții. În felul lui, Mircea Daneliuc nu s-a adaptat sistemului, nici înainte și, din păcate, nici acum nu-și află rima optimă, într-o libertate care este paralizantă pentru el, fiindcă se află sau s-a aflat în poziția de a-și da sieși bani. Ceea ce nu este normal și din această cauză nu este nici bine pentru el însuși. Absența producătorului de anvergură, despre care vorbeam la început; îl face pe regizor și nu aibă un partener în a se găsi și regăsi pe sine, ca biografie, fiindcă Daneliuc are o biografie de artist și, din punct de vedere cultural, el e printre cineaștii de o anume anvergură. Se poate da exemplu de excepție și Stere Gulea și numai pentru că nu ne propunem să întocmim liste nu-i mai citez și pe alții. Tabloul general e însă grav din punct de vedere de vedere și trebuie să o mărturisesc și ca profesor, după 1990, la Academia de Teatru și Film, pentru că școala noastră n-a reușit să schimbe foarte mult datele problemei. Academia a încercat să se schimbe pe

sine, ca școală de formare a cineaștilor, dar rezultatele sunt încă absolut minore.

- Înseamnă că școala, în sens pedagogic, e dependentă de ceea ce numeam într-un timp școala națională de artă.

- Cert e că filmele studenților, pe care le vedem acum, aici, la Costinești, diferă de cele de dinainte de 1990 doar prin prezența sexului, a crucilor și a unei problematici adesea superficial racordate la istorie, de tipul Pieței Universității văzută simplist, schematic, aproape ca subiectele dinainte, cu „ilegaliști”. Nu există un câștig în abordarea în adâncime a temelor și în susținerea mai expresivă

a unui demers de analiză cinematografică modernă, deși atât înainte cât și acum s-au făcut și se fac în institut lucrări remarcabile și promițătoare.

- Sunt, de regulă, filme gândite într-un singur plan, afirmativ ori negativ, oricum, demonstrativ, cu ostentația unui tezism până și al obiectelor, puse școlărește în cadru, „ca să fie”, „ca să se vadă”. Lipsesc, de cele mai multe ori, jocul secund și efectul terț.

- Exact. Or, în sensul acesta, vina este pe toată suprafața profesiilor cinematografice, fiindcă ați vorbit despre școală într-un cadru mai larg. Într-o formulă de existență artistică, estetică, o generație nouă apare cu toată amploarea, cu toate articulațiile ei. Eu m-aș fi bucurat ca, în anii aceștia de după 1989, să fi văzut că a apărut și o nouă generație de critică cinematografică, aptă să sprijine căutările noului val virtual de regizori, operatori și scenariști.

- V-ați exprimat din nou foarte exact, „să fi văzut că a apărut”. Noul val în critica de film există, de fapt, dar, a propos de vîna generală, nu ne-am prea priceput noi să-l facem văzut, nici aici, la Costinești.

- Pe de altă parte, critică făcută „din afară”, nu neapărat de filmologi, ci dinspre literatură, de pildă, spre cinematografie, privește fenomenul filmic, acum, la o sută de ani după Lumière și Méliès, încă sub aspectul lui de spectacol facil, aproape ca

spectacol de bălci. Sunt foarte puțini criticii literari care nu sunt exclusiv filologi, care fac analiza fondului cultural al textelor și se referă uneori și la film. Chiar dacă unii nu se limitează la analiza filologică și-și extind observația și asupra spațiilor proximale ale artei și culturii, ignoră cinematograful.

- Nu riscă, în acest mod, să rămână ei înșiși provinciali, de vreme ce nu sesizează un factor diferit în percepția culturală a acestui secol?

Limbajul - ecran și provincialismul critic

Horia Murgu: Chestiunea se poate pune în cadrul mai larg, al percepției de către literați a dramei culturale, și nu numai culturale, pe care am trăit-o și o trăim. România este un spațiu extraordinar de analiză a condiției umane și nu trebuie să-i așteptăm pe alții să facă această descoperire. E nevoie oare să demonstrăm că nu suntem, oricum, cu nimic mai prejos de interesul pe care-l manifesta un Malraux față de Indochina, acum șazececi de ani? Dacă noi nu reușim să formulăm, cu argumente estetice,

considerat în afara culturii sau la periferia ei, de vreme ce el nu devine un spațiu de referință, iar criticul literar nu se decide să abordeze chiar o lucrare cinematografică ce nu-i fapt de artă și cultură, ca fiind vinovată tocmai din acest motiv. Suntem în fața unei realități comunicaționale majore și în situația dramatică în care, față de principalul limbaj în care se comunică azi, se manifestă un cras analfabetism. Fără asimilarea acestui limbaj, în lumea de azi și de mâine nu va mai fi cu puțință nici o performanță. Nu vreau să preluăm toate concluziile demonstrației lui Berdiaev despre noul ev mediu, dar rămân multe lucruri de discutat în această privință, deși respectiva carte a fost scrisă acum șaptezeci de ani. O mare parte din ce numim azi cu un termen de laborator postmodernism a fost adus în spațiul contemporan prin film.

- Paradoxul e că un Gianni Vattimo scrie azi despre „sfârșitul modernității” cu vechea mefiență față de cinematograful, reducându-l la „utilizarea tehnică a unor mașini” și acuzându-l pe „lichidează orice discuție despre gen”.

- Aceste noi obiecții vechi, pe care le-am citit și eu, sunt bine venite, pentru că ele provoacă și incită. În realitate, revoluția video a determinat, dimpotrivă, o multiplicare și o potențare auctorială extraordinară, punându-ne camera de filmat la îndemână. E-adevărat că filmul și suratele lui audiovizuale sunt arte sincretice și dependente de tehnică; dar totul e dependent de tehnică în viața omului modern și asta nu ne determină să adoptăm autismul ca doctrină, fiindcă și umanistul de acum șase sute de ani avea preocupările tehnice de atunci. Cum să facem abstracție că, într-un timp extrem de scurt, vom avea la dispoziție, probabil și în România, câte 400-500 de canale informaționale despre care vorbesc acum americanii, printre care unele interactive, punându-ne direct, din casa personală, în contact cu mostre din marile muzee, cu documentare realizate interactiv pe orice temă. Iată, englezii sunt primii care au realizat un disc interactiv despre Brâncuși, punând la dispoziția beneficiarilor întreaga operă a artistului, vizionabilă din orice unghi, un documentar în care poți interveni în orice moment, oprindu-l și cerându-i detalii, să zicem despre muzica pe care o asculta Brâncuși. Și ți se dau pe loc exemple din colecția Brăiloiu, fiindcă ele sunt cele mai autentice. Nu mai e, deci, un discurs video univoc, fără ca prin aceasta să înceteze să fie un act de creație, sau toate aspectele, de la selecția antologării până la paginatie și editare. Cu precizarea că demersul modern al limbajului cinematografic este inseparabil de zona virtualității: montajul virtual, realitatea virtuală și alți termeni care se cer clarificați în continuare, nu fetișiați, dar nici rezuțați. Eu vreau să vă invit să vedeți, în toamnă sau în iarna viitoare, al doilea salon de artă video de la București. Primul salon a fost deschis anul trecut, în noiembrie, și eu cred că o viitoare istorie a cinematografului va trebui să-l consemneze, printr-o reconsiderare a modului momentan de receptare, așa cum reconsiderăm și redimensionăm azi istoria dadaismului și a tuturor modernităților interbelice.

- Vă mulțumim pentru invitație și nu numai.

Valerian SAVA

Dumitru MICU

Școala de literatură

Pe măsură ce se cunoșteau mai îndeaproape unii cu alții, studenții școlii de literatură se împrieteneau, fugeau, în temeiul afinităților de natură lăuntrică, individuală. Acestea prevalau fatalmente asupra „tovărășiei de idei”, asupra „convingerilor comuniste” care, în concepția oficială, trebuiau să fie principalul, dacă nu singurul liant afectiv. Oricât se muncea „educatorii” să unească întregul colectiv studențesc într-un singur gând și într-o aceeași simțire - spre a deveni, cu toții, ferment al unității politico-morale a tuturor oamenilor muncii - în școală s-au format grupuri amicale ce nu țineau seama de nici un fel de criterii organizatorice înalte. Pe dormitoare, la început, și mai mult la suprafață, apoi pe bază de afinități electice de natură inefabilă. La cele două extreme ale mozaicului de grupuri și grupulețe se găseau „muncitori” și respectiv „clujenii”. Această însă, doar - sau mai mult - în optica primilor. „Clujenii” ar fi preferat să nu formeze un grup aparte, ei se considerau integrați pe deplin în colectivul școlar, fiecare avându-și propriile relații de prietenie, însă faptul de a fi intelectuali în majoritate, de-a avea implicat o anumită formație, îi diferenția, *volens-nolens, in corpore*, și unii dintre studenții recrutați din uzine, de pe șantier vedeau în ei - și în alții, dar în ei mai ales - fără nici o noimă, „domni”, care nu puteau, prin firea lucrurilor, decât să disprețuiască „ciocănarii”. Atribuirea acestei mentalități era perfect gratuită. Nici unul dintre noi nu se credea superior colegilor veniți de la strung sau, cum zicea unul cu semetie, „după canal”; unii (sau cel puțin eu) aveam chiar un sentiment de vinovăție față de ei, ne consideram privilegiați în detrimentul lor prin faptul de-a fi avut șansa traversării învățământului de toate gradele. Ce era să facem însă? Cum puteam să ne răscumpărăm? Să gândim și să ne comportăm ca unii dintre ei ne era peste putință. Nu eram în stare, de pildă, să reacționăm fizic la observații critice de natură intelectuală, neconvenabile. Auzind din partea lui Gafița observații foarte pertinente, constructive, formulate pe tonul cel mai respectuos și cordial cu putință, însă defavorabile, cu privire la o încercare literară a lui, un student de curând alfabetizat, zdrăhon cu făci imense și mîine înceată, fire impulsivă, s-a hotărât să-l bată pe critic, și mi-a destăinuit cu candoare intenția. Același, într-o ședință oarecare, în timpul căreia Novicov s-a lansat într-o diatribă la adresa Organizației Națunilor

Unite, l-a întrerupt pe orator, spre a-l întreba, clocotind de revoltă, de ce nu se desființează ONU, „dacă nu slujește interesele muncitorilor”. Cine s-o desființeze? Școala de literatură, a fost răspunsul, neașteptat. „Ciocănarul” cu pricina nu era singurul care gândea la acest nivel. Mai erau cel puțin vreo cinci de același calibru. Câte unul mărturisise, ingenuu, în ședințe, că îi era „mai frică” de gramatică decât de marxism. Gramatica îi plictisea, de altfel, pe toți, și nu le intra în cap de ce trebuiau să se încurce cu ortografia. Bunul lor simț nepervertit de cultură îi asigura că acei care *citește* nu e boi, ca să nu priceapă de vrea să spună un scriitor, indiferent dacă scrie „mi-au” sau „miau”. Căci - e instructiv a nota - toți se considerau scriitori în toată legea de vreme ce urmau școala de literatură, chiar dacă nu publicaseră nimic. Unul, care se recomanda „rrhomancierul Mahrian” se destăinuia cui stătea să-l asculte că nu s-a apucat să scrie la primul său roman (înainte de a fi publicat vreo schiță!) doar pentru că nu se putea hotărî „cu

aduși în școală de la strung sau tărâncop erau inebranabil convinși că posedau un „material de viață” extraordinar, pe care nu le rămânea decât să-l prezinte, ajutați de autori consacrați, cu „măiestrie artistică”. „Măiestria artistică” le apărea un ce superfluu, de speța înfloriturilor stilistice.

O caracteristică a cam tuturor „scriitorilor” - studenți cu instrucție sumară - era susceptibilitatea. Suspectau pe toată lumea de maliție și atitudine persiflantă față de ei. Într-o adunare, un fost chelner, prezentând nu știu ce chestiune politică, a pronunțat numele președintelui de atunci al Franței, Vincent Auriol, cum se scrie, nu fără o ezitare în voce, provocată, probabil, de temerea că nu-l rostea corect. Exact în aceeași secundă, cel ce ședea lângă mine mi-a șoptit ceva la ureche, fără nici un raport cu situația în curs. Am răspuns printr-un vag surâs aprobativ. Surprinzându-mi-l extovarășul ospătar a crezut că râdeam de el și m-a admonestat, de pe poziție „proletară”.

O prezență aparte, nu doar în

era posedat. Când vorbea, indiferent unde, în seminar, pe stradă, la ședințe, țipa de plăcere citând un vers care îl fermecase, fremăta de entuziasm și autoadmirație reproducând vreo banalitate estetică pe care o pricepuse. Seara, vocea lui, turmentată de toate uimirile descoperirilor din cursul zilei, răzbătea până la noi, clujenii, din alt dormitor. Descoperindu-l pe Pușkin, a făcut pentru el o adevărată fixație. Declama versuri de ale sale, în traducere, și îl slăvea pe toate drumurile. După învățarea câtorva cuvinte rusești, l-am auzit, într-o librărie, aproape strigând „Mi oceni iubim Pușkin!”, spre a flata vânzătoarele de la standurile cu volume în limba rusă, deși se vedea că ele nu știau rusește. În romanul *Orbita planetei Eps* a lui Ștefan Lureș, un personaj episodic, Iancu Jeletin, leit Petre Milotin, este arătat versificând... *Război și pace*. Virtualul alt Badea Cârțan avea să se prăpădească, la cânta timp după dispariția școlii în care se descoperise pe sine.

Inconfundabil, grație pitorescului său, era și un alt student de origine rurală, Florian Saioc. Neglijent și chiar sordid îmbrăcat, făcând figură de picaro, distrat, mai tot timpul, neuitându-se unde călca, împiedicându-se și căzând, călcând, la figurat, nu rareori în străchini, plăcându-i să se lege de cunoscutul pe care îl întâlnea pe stradă și, uitându-și de propriile trebi, să se țină de el, oriunde s-ar fi dus, predispus a râde mereu, indiferent dacă era sau nu cazul, amuzat în special de

perceptor rural, etalând clișee verbale, cu suficiență. „Scria” bineînțeles. Versuri în care, puse sau nu pe hârtie, emitea „cugetări”. Formula - spiritual, în intenție, și potrivit aprecierii proprii - reflecții „filosofice”. Adresându-se, într-un poem „saticric”, unui teolog, el spulbera absurditatea fideismului printr-un catren: „Precum azi se pare ție/ Nefiresc o măță zeu/ Tot așa se pare mie/ Nefiresc un dumnezeu”. În cursul deceniilor travasate după terminarea școlii, aveam să-mi întâlnesc din când în când: aproape de fiecare dată, acolo unde nu mă așteptam. Ultima dată l-am văzut în 1990, în Piața Victoriei, fără ca el să mă observe. Era într-un grup de demonstranți și, cu sfătoșenie, se vedea de departe, îl „lămurea” pe unul dintre ei - n-am încercat să aflui în ce sens.

În latura pitorescului, școala excela, desigur, în variate moduri, și prin alți studenți: prin cei mai mulți, de fapt. Cutare era pitoresc prin gesturi, un altul prin limbaj, un al treilea prin imposibilitatea sincronizării cu orarul, și așa mai departe. Gavril Mihai, bunăoară, originar din Gherla, era delicios prin pronunția ardelenescă. Nu și-o schimbase, deși trăia de mult dincoace de munți, și nu dădea nici un semn că ar încerca s-o facă. Palataliza labialele, înmuia consoanele toate, îl rostea pe e deschis de tot, ca ungurii, reducea diftongul oa la un a pronunțat ca a-ul francez din *dans*. Vocabularul îi era plin de termeni regionali. Altfel, nimic deosebit de particularizant în raport cu ceilalți reprezentanți în școală ai „clasei de atac”. Se considera „oștean al partidului”, adora „Un 'iun ea soviet'ică” și „mareea ei literatură”, declama cu patos din Maiakovski, inclusiv versificări proprii de transpuneri brute, entuziasmat până la extaz de „scrierițele” poetului „Marii Revoluții Socialiste din Octombrie”. Disprețuitor, se înțelege, al „poeziei putrefacției”, al „formalismului”, al tuturor insanităților literaturii burgheze decadente, flăcăul de pe Someș afirma că mai prețioasă decât orice altă „măiestrie” este „măiestria” de-a alege temele cele mai importante, mai actuale, temele „majore”, nu fără a concede, totuși, ba chiar susținând cu insistență că un conținut „înaintat” pretinde și merită o „aleasă formă artistică”. Așa cum strugurii gustoși se oferă în coșuri frumoase - argumenta -, tot astfel, ideile mărețe trebuie exprimate în „imagini frumoase”, în versuri cizelate migălos, atent lustruite. Vorbind cu oprire care se voiau, parcă, de efect după fiecare termen nominal, accentuat ardeleneste până la stridentă, cu pauze numeroase și lungi în cuprinsul fiecărei fraze, debita - ca mulți alții de altfel - platiudini școlărești cu o mulțumire de sine imensă, cu aerul de a dezvălui ceva nemaiauzit. Considerase probabil că putea să se erজে in magistrul publicase un volum de versuri, *Dimineața pe schele*, care îl califica, indiscutabil, poet, care îl consacrase în ochii celor ce apăruseră doar la gazeta de perete.

cine să-l lucreze”: cu Eusebiu Camilar sau cu Petru Dumitriu. Se anunțase că „scriitorii cu experiență” aveau să vină „să împărtășească din experiența lor” confracților „tineri” (indiferent de vârstă biologică) și el înțelesese asta în sensul că „maestrii” aveau să se pună la dispoziția debutanților, ajutându-i să „redea artistic” ceea ce intenționau să „creeze”. Prezumțivii debutanți

rândul colegilor de origine socială foarte sănătoasă, ci în mijlocul nostru al tuturor, era un tânăr țăran, Petre Milotin, recrutat pentru școală din cazarma în care își îndeplinea serviciul militar. Nu mai cunoscușem, și nici nu aveam să cunosc, un spirit atât de crâncen încins de dorința de instruire. Nu-l vedeai în timpul liber, decât citind și nu-l auzai decât discutând literatură. Parcă

propriile vorbe, crezute de duh, avea, când vorbea, figură de pehlivan, datorită îndeosebi conformației bucale și danturii. Gura aducea a bot, dinții erau strâmbi sau lipseau. La cursuri și seminarii, căsca zgomotos și, dacă era chestionat, la seminar, când nu avea chef să vorbească, cerea cu o schimă disprețuitoare să fie lăsat în pace. După toate indiciile, nu citea nimic, și totuși se exprima „livresc”, la nivel de

(urmăre din pagina 16)

urmă cu câteva zile când am traversat coama înspăimântătoare a muntelui, nu mai lată decât o palmă - sufletul tău ar mai fi în viață sau nu?"

"Eu nu ai fi căzut!"

"Am încercat o altă apropiere și făcându-mi semn către pistolul meu am întrebat: „dacă acum te împuşc, continui să trăiești sau nu?”

"Nu mă poți împuşca".

"Ba da".

"Încearcă".

Cum să fac așa ceva, gândeam, ce curioasă poveste, să rătăcești pe acest întins platou înalt, fără conducător de caravană. Se pare că mi-a citit gândurile și zâmbea sarcastic. Disperat, am tăcut o vreme.

"Tu nu poți să «vrei», reveni din nou. În spatele voinței tale stau dorințe pe care le știi și altele pe care nu le cunoști, ambele fiind mai puternice decât tine."

"Ce reprezintă așadar sufletul după credința ta?" am întrebat supărat: „Eu, de exemplu, am un suflet?"

"Da".

"Și dacă mor, sufletul meu continuă să trăiască?"

"Nu".

"Dar tu crezi că al tău va trăi mai departe, dacă mori?"

"Da. Fiindcă am un nume".

"Cum ai un nume? Și eu am un nume!"

"Da, dar nu-ți cunoști numele adevărat și în acest fel el nu-ți aparține. Ceea ce consideri că este numele tău reprezintă de fapt o vorbă goală, pe care au inventat-o părinții tăi. Dacă dormi, îl uieți, eu nu-mi uit numele când dorm."

"Dar când mori, atunci nu-l mai știi!" am adăugat.

"Nu, dar îl cunoaște maestrul și nu-l uită, iar dacă îl strigă mă poate reduce numai pe mine deoarece numai eu posed acest nume. Nimeni altul nu-l are. Ceea ce tu afirmi că este numele tău este comun multora, precum la câini", mormăi trufaș și disprețuitor. I-am priceput vorbele, dar mă prefăcuam indiferent.

"Ce înțelegei prin maestrul?" am întrebat dezinteresat.

"Pe Samscheh Mitschebat."

"Cel care este aici în preajmă?"

"Da, însă numai imaginea sa din oglindă este în apropiere; cât adevărat există pretinzându-mi, după cum poate să nu fie nicăieri, dacă vrea?"

"Deci poate deveni invizibil?" și împotriva voinței mele mi-a scăpat un zâmbet: „Crezi că o dată este în spațiul cosmic și apoi în afară; o dată e aici, altă dată nu?"

"Și un nume este prezent numai când îl pronunți și nu mai e, când nu-l pronunți" m-a contrazic Tibetanul.

"Tu, spre pildă, ai putea deveni vreedată «un maestru»?"

"Da".

"Atunci ar trebui să existe doi maestri, nu-i așa?" Am triumfat în sinea mea, deoarece, trebuie să recunosc, aroganța individului m-a necăjit, acum însă l-am prins în capcană (pregătindu-mi deja următoarea întrebare care ar fi sunat cam așa: dacă un maestru ar vrea să străducescă soarele și celălalt ar vrea să plouă, cine are dreptate?); m-a surprins și mai mult răspunsul deosebit și neașteptat, pe care l-am primit: „Dacă voi fi un maestru, atunci sunt Samscheh Mitschebat în persoană. Sau crezi că pot exista două lucruri perfect identice fără să fie unul și același?"

"Oricum ați fi doi, nu unul; dacă v-aș întâlni, ați fi două persoane și nu una," i-am replicat. Tibetanul s-a aplecat și a căutat printre cristalele de calcită care existau din abundență în imediata apropiere, unul având chiar o transparență specială, și a spus batjocoritor: „Ține-l la ochi și uită-te la copacul din față; nu-i așa că-l vezi dublu? Și totuși, nu sunt doi copaci!"

Nu l-am putut contrazice imediat, ar fi fost și foarte dificil să explic logic o temă atât de întortocheată în limba mongolă, pe care am fost nevoiți să o folosim pentru a ne înțelege reciproc. I-am oferit astfel șansa de a triumfa. În interiorul meu totuși nu am putut să nu-i admir mobilitatea intelectuală acestui cvasisălbatic cu ochii oblici de culoare și cu cojocul de oaie fegos, care putea sta singur în picioare de-alta murdărie. E ceva curios cu acești asiatici din platourile înalte. Aspectul

exterior este asemenea unui animal, dacă pătrunzi însă în sufletul lor, iese la iveală filozoful.

Am revenit la punctul de plecare al convorbirii noastre: „Tu crezi astfel că un «dugpa» nu-mi va arăta arta sa deoarece refuză răspunderea?"

"Nu, cu siguranță nu".

"Doar dacă preiau eu răspunderea?"

Pentru prima dată de când îl cunosc, tibetanul și-a ieșit din fire. O neliniște, greu săpănită, i-a cuprins fața. Expresia sălbatică, de o cruzime inexplicabilă alterna cu o jubilarie perfidă. În acele multe luni de când eram împreună am trăit săptămâni în șir cu moartea în față, am trecut prăpăști groaznice pe poduri de bambus uduitoare, late de o palmă, oprindu-mi-se inima de groază, am străbătut deșerturi însetate la culme, dar niciodată el nu și-a pierdut nici măcar pentru o clipă echilibrul său intern. Acuma însă? Care ar putea fi cauza că așa dintr-o dată și-a ieșit din fire? Deslușeam rostogolirea gândurilor în mintea sa.

"Condu-mă la «dugpa», te voi răsplăti din plin," îi spusei cu convingere.

"Să mă mai gândesc," a răspuns în sfârșit.

Era încă noaptea în toi, când m-a trezit în cortul meu. „Este gata”, spuse el.

Erau pregătiți deja doi dintre caii noștri mongoli, mult mai înalți decât niște câini mari și în scurt timp călăream în plin întuneric. Oamenii din caravană dormeau adânc în jurul focurilor stinse.

Au trecut ore în șir fără că noi să schimbăm o vorbă, aproape mă amețea mirosul caracteristic de mosc, tipic stepelor tibetane în nopțile de iunie și foșnetul arbuștilor de grozama; ca să mă rămân treaz priveam neîntrerupt stelele de pe cer, care aici pe acest săbatic platou înalt aveau pălpărea hârtiei zdrențuite în flăcări. Emanau o influență stimulantă.

Când lumina dimineții se cățara peste crestele munților am observat că ochii tibetanului erau larg deschiși, fără să clipească, fix îndreptați spre un punct de pe cer. Am realizat că era într-o altă lume.

L-am întrebat de câteva ori dacă cunoaște atât de bine locul unde se află „dugpa” că nici nu trebuie să se uite la drum. Nu am primit însă nici un răspuns.

"Mă atrage, precum fierul de un magnet" bolborosi în sfârșit cu o limbă înleștată ca din somn. Nici la prânz nu am făcut pauză, își mâna calul în surdina la o nouă grabă. Cele câteva bucați uscate de carne de capră am fost nevoiți să le înghit în șă.

Către seară ne-am oprit în apropierea unui cort fantastic, dintre acelea care pot fi întâlnite din când în când în Bhutan. Cortul era negru, cu vârf ascuțit și o bază hexagonală, cu margini curbate în sus, fixat pe piloni înalți, asemănându-se cu un pânjanen uriaș ce atinge pământul cu burta.

Credeam că întâlnesc unul dintre acei șamani murdari, cu părul și barba păloase, destul de frecvenți printre mongoli și tunguzi, care se amețesc cu fierțură de muscarină, crezând apoi că văd duhuri sau exprimând profeții neinteligibile; din contra, în fața mea stătea - nemișcat - un bărbat înalt de cel puțin șase picioare, deosebit de zvelt, fără barbă, cu o față de o strălucire măslinie, având o culoare pe care încă nu am întâlnit-o printre cei vii, ochi oblici și îndepărtați nefireci. Reprezenta tipul unei rase umane care-mi era complet necunoscută.

Buzele sale, ca și fața fără riduri, erau ca din porțelan, de un roșu intens, subțiri precum cutitul și unduite puternic - în special la colțurile gurii erau energice ridicate -, împietrite ca la un zămbet neîndurător, conferind întregului chip o înfățișare picturală. Multă vreme nu am putut să-mi ridic privirea de pe „dugpa”, iar dacă mi-aș reconstitui acum gândurile, așa spune chiar: parcă eram un copil căruia i s-a oprit respirația de spaimă la apariția unei miști fioroase, ivită brusc din întuneric.

Pe cap „dugpa” purta o șapcă de culoare roșu-aprins, fără margini, iar corpul îi era acoperit cu o blană prețioasă de samur lungă până la gleznă, portocalie. Nu a schimbat nici un cuvânt cu ghidul meu, dar eu pot presupune că au comunicat prin gesturi secrete, deoarece fără a mă întreba ce aș dori de la el, „dugpa” spuse direct că este dispus să-mi arate tot ce doresc, dar în

mod cert trebuie să port toată răspunderea, chiar dacă nu cunosc consecințele.

Bineînțeles că mi-am declarat pe loc acordul meu. Apoi mi-a cerut să ating cu mâna stângă pământul în semn de jurământ.

Am făcut-o.

A luat-o tăcut înaintea, iar noi l-am urmat, până într-un loc în care ne-a spus să facem popas.

Era o movilă, asemănătoare unei mese, la marginea căreia ne așezăram.

M-a întrebat apoi dacă am la mine o cârpă albă. Am căutat, fără rezultat, în buzunare, dând numai peste o hartă veche, pliată, îngălbenită a Europei, în interiorul hainei mele (pe care am avut-o pesemne cu mine de-a lungul călătoriei în continentul asiatic), am desfăcut-o în fața noastră și i-am explicat lui „dugpa” că desulen este imaginea patriei mele. A schimbat instantaneu o privire cu ghidul meu și ne recunoscut din nou pe fața tibetanului aceeași privire veninoasă, plină de ură, din seara anterioară.

"Doresc să văd vraja greierilor?"

Am dat din cap și imediat mi-a fost clar ceea ce va urma, un truc cunoscut de ademenire a insectelor din pământ, cu ajutorul unui fluid sau ceva asemănător.

Desigur, nu m-am înșelat; „dugpa” emitea un țărâț metallic (cu ajutorul unui clopoțel de argint, ținut ascuns) și în același timp ieșind din bârlogul lor au apărut o mulțime de greieri, îndreptându-se spre harta deschisă.

Tot mai mulți și mai mulți.

Numărându-i.

M-a înscuit desigur această scamatorie ieftină, pe care am văzut-o adeseori în China, pentru care a trebuit să parcurg acest lung drum obositor. Ceea ce a urmat, însă, m-a răsplătit pe deplin. Greierii nu numai că erau o specie complet nouă pentru știință, interesanți deci prin acest fapt, dar au dovedit în plus un comportament extrem de ciudat. La început se învârtă fără a urmări un plan, în cerc, apoi din momentul când au atins harta se constituiau în grupe privinduse cu neîncredere între ei. Deodată, pe mijlocul hărții căzu o pată de lumină având culoarea curcubeului (provenea de la o prismă de sticlă pe care „dugpa” o ținea în dreptul soarelui, cum am putut să mă conving destul de repede), câteva secunde mai târziu greierii, pașnici până în acel moment, se transformară într-un bulgăr și deveniră niște insecte care se sfărteacă năpraznic. Imaginea era mult prea abjectă pentru a putea fi relatată. Mișcarea miilor și zecilor de mii de aripi producea un ton înalt melodios care îmi străpungea oasele, o stridentă amestecată de ură diavolească și moarte groznică, pe care n-am să o pot uita niciodată.

Un suc grosier de culoare verzuie doșpea de sub grămadă.

Am poruncit lui „dugpa” să înceteze imediat, el în acel moment chiar introduse prisma în haină și dădu numai din umeri.

Degeaba am încercat să împrăștii greierii cu ajutorul unui băț. Plăcerea lor nebunească de a ucide nu mai cunoștea nici o limită.

Soseau întruna alte cîrduri și înălțau bulgăr mișcător și înfiorător tot mai sus până când a atins înălțimea unui om. Pe suprafețe întinse solul a prins viață datorită insectelor înnebunite care mișunau în toate direcțiile. O masă albicioasă, trup la trup, se îmbulzea spre centru, obsedată numai de un singur gând: a ucide, a ucide, a ucide.

Unii dintre greieri, care, mutilați pe jumătate, eădeau din grămadă și nu se mai puteau ridica în sus, se sfășiau în bucați cu propriile mandibule.

Sunetul atingea unei o stridentă atât de mare și teribilă încât a trebuit să-mi astup urechile, deoarece aveam impresia că n-o să-l mai pot suporta.

Mulțumită lui Dumnezeu, numărul insectelor s-a micșorat în fine, cîrdurile au început să-și micșoreze densitatea până când s-a oprit de tot.

"Ce tot mai face?" l-am întrebat pe tibetan când am văzut că „dugpa” nu schițează nici cea mai mică intenție de a se ridica, dimpotrivă s-ar părea că își concentrează gândurile asupra nu știu căruia lucru. Și-a ridicat buza superioară și astfel am putut să-l văd dinții ascuțiți. Erau negri ca smola, probabil din pricina obiceiului local de a mesteca betel.

„Dezleagă-și leagă”, a fost răspunsul tibetanului.

Deși mi-am spus tot timpul că au fost numai insecte care și-au găsit aici moartea, m-am simțit extrem de afectat, aproape de leșin, iar vocea aceea ca și cum ar veni de la mari depărtări: „Dezleagă-și leagă”.

Nu am înțeles semnificația acestor cuvinte nici până în ziua de azi, de altfel nici n-a mai urmat ceva deosebit. De ce am rămas totuși pe loc după aceea, poate ore în șir, nu mai înțeleg. M-a părăsit dorința de a mă urni, altă explicație nu găsesc.

Soarele cobora încet, peisajul și norii au căpătat acea culoare stridentă de roșu-portocaliu pe care o cunoaște orice persoană care a fost cândva în Tibet. Impresia acelei imagini se poate compara numai cu pereții corturilor de bălci, pictați barbar, caracteristici menajeriilor europene. Nu am mai putut scăpa de aceste cuvinte: „Dezleagă-și leagă,” ele se transformau cu timpul în ceva înspăimântător în creierul meu, în fantezia mea grămadă tremurând de greieri se metamorfoza în milioane de soldați care mureau. Coșmarul unei răspândiri emigrației și teribile a fost pentru mine atât de chinuitor când am încercat să-i deslușesc originea, încât mă sufoca.

Aveam la un moment dat impresia că „dugpa” a dispărut și în locul lui se află statuia neplăcută a zeului tibetan al războiului, având culoarea roșu-aprins și verde-măslinie. Mă luptam cu imaginea din fața mea, până când purul adevăr îmi apărea din nou pe retină, fiind totuși prea puțin real. Miamele pământeste care se ridicau din sol, vârfulurile ascuțite ale ghețarilor de la orizontul îndepărtat, „dugpa” cu șapcă roșie, eu însumi în hainele mele jumătate europene - jumătate mongole, cortul negru cu picioare de pânjanen, totul nu putea fi aievea! Realitate, fantezie, viziune, ce a fost adevărat, ce a fost imaginat? Judecata mea se deschidea totdeauna ca o stridie, când îmi revenea frica din fața acelor sentimente de răspundere, infernale și de neînțeles.

Mai târziu, mult mai târziu - în drum spre patrie, întâmplarea căpăta alte proporții în imaginația mea, aceea asemănătoare unei plante otrăvite pe care am încercat să o smulg fără rezultat.

Noaptea, când nu pot să dorm, se naște ușor în mine o presiune feroasă care ar putea fi exprimată cam așa: ce înseamnă oare cuvintele „Dezleagă-și leagă”, gânduri pe care am încercat să le sufoc, ca să nu prindă contur, ele fiind asemănătoare unui foc ce izbucnește și pe care încercăm să-l oprim în germene. În zadar am încercat însă, nu a ajutat la nimic, îmi revenea în minte cum din grămada de greieri morți se ridica o păclă roșietică, care forma nori groși, întunecând cerul, precum norii monsunului care se îndreaptă spre vest. Și acum, când scriu aceste rânduri, mă cuprinde din nou - eu - eu ...

„Aici s-ar părea că scrisoarea a fost brusc interuptă”, conchise profesorul Goclenius: „din păcate trebuie să vă anunț acum ceea ce am aflat la ambasada chineză despre moartea neașteptată a colegului nostru Johannes Skoper în Asia îndepărtată” ... Profesorul nu a putut să mă rostească nici o vorbă, deoarece un tipăt puternic al domnilor prezenți l-a întrerupt: „De necrezut, greierele trăiește, acum, după un an! De necrezut! Prindeți!! Zboară!!” Cu toții tipau într-o dezordine incredibilă. Unul din cercetătorii prezenți a deschis sticlăuța și a scos insecta, aparent moartă.

O clipă mai târziu greierele zbura pe geam în grădină, iar domni de față, în dorința de a-l prinde, erau cât pe să-l calce în picioare pe bătrânul servitor al muzeului, Demetrius, care încerca tocmai să intre, nebuinând nimic, pentru a aprinde lumina.

Bătrânul dădu din cap privind printre zăbrelele geamului cum alergau năcuți prin grădină cercetătorii cu plasa de prins fluturi. Apoi, privind cerul inserat mormăi: „Ce formă ciudată iau norii în timp de război! Unul dintre ei seamănă parcă a făptură umană, cu fața verzuie și șapcă roșie; dacă n-ar avea ochii atât de îndepărtați, ar putea trece drept om. Pe legea mea, și în ultimele zile ale vieții poți deveni superstitios.”

Traducere de
Klaus FABRITIUS

Gustav MEYRINK

Jocul greierilor

O tinerețe tensionată de insatisfacții într-o profesie nedorită, de decepții în viața personală și boală, îl împinge pe Meyrink devreme spre căutări de echilibru în practici magice orientale, în experiențe oculte. La vârsta de 30 de ani își găsește o supapă de exteriorizare a frustrării în compunerea unor schițe literare, acide ca alură, dominate de grotesc și fantastic. Aceste povestiri publicate în coloanele revistei „Simplicissimus”, ca și descrieri esesiste ale orașelor „Montreux” și „Praga”, dar mai ales fabulele metaforice „Leul Alois” și „Cămila nobilă Citracarna” îl fac cunoscut ca scriitor, dar renumele de autor în sfera fantastului îl datorează colecțiilor de nuvele „Cabinetul figurilor de ceaară”, „Ormul din sticlă” și „Plantele doctorului Cinderella”.

Mobilul comportamentului și atitudinii de scriitor satiric și orientarea spre o lume a imaginativului ni-l descriează cu secole în urmă filosoful Mozes Mendelsohn:

„Dacă o filosofie diluată și imoralitatea generală au înrădit firile oamenilor, aceștia din urmă tânjesc să retrăiască o lume de simplitate copilărească..., preferi să fii înconjurat de stafii, decât să te miști într-o natură inertă, printre cadavre...”

Așa cum în secolul al XIX-lea, după eșuarea ofensivei raționaliste a iluminismului clasic, Europa era dominată de „vrăji”, de atingerea transcendentului, drept reacție firescă, în urma marșului victorios al unui militarism absurd, prezent la marie și la micile puteri și finalizat cu marile încreștări din 1870-71 și ulterior din 1914-18, un ecou similar, în literatura vremii este explicabil. Meyrink, care ironizează zângănitul de săbii cu fraza că: „Europeanul nu se simte bine dacă nu flutură ceva înaintea lui”, și-a deșertat în această perioadă un adevărat corn al abundenței plin de trivialități răutăcioase asupra filistinului german din vremea sa, schițat virtuos de Heinrich Mann în „Supusul”.

Povestirile și marile romane, care abordează în general o ideologie cabalistică-mistică, fapt care a determinat punerea lor pe „index” de către naștiști, după 1933, au avut ca nași scriitorii romantici de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, care se inspirau generos din arhaicul fond al legendelor, credințelor sau superstițiilor, imbinând din plin irealul cu realul, visul cu viața. Dar ei pătrundeau în egală măsură în sfera metafizicii, a supranaturalului.

Tradiția romanului vechi cabalistic fusese reînviată încă la mijlocul secolului al XIX-lea de Bulwer, dar încercări de a propaga într-o formă epică învățături mistice pot fi urmărite în

Când profesorul Goclenius a intrat în sală mai grăbit decât îl era obiceiul, cei prezenți au întrebat într-un glas: „V-au fost, deci, înmănate scrisorile?”. Johannes Skoper se îndreaptă deja spre Europa? „Cum îi merge? „Au sosit colecțiile?... strigau cu toții fără să mai respecte ordinea.

„Numai atât”, spuse pe un ton serios profesorul și așeză pe masă un teanc de scrispe și o sticlă în care se afla o insectă moartă, albicioasă, cât o rădășcă: „Diplomatul chinez mi-a înmănat personal aceste lucruri cu mențiunea că au sosit tocmai azi, pe cale ocultă, trecând prin Danemarca”.

„Mi-e teamă că a aflat vești grave despre colegul nostru Skoper”, șopti un domn fără barbă colegului său de la masă, cu mână în fața gurii, savant îmbătrânit, cu o coamă de leu învolburată, preparator

Europa până în secolul al XII-lea, când filosoful maur Ebn Tophall încerca să illustreze desprinderea omului de materie. Franța și Italia renascentistă („Hypnerotomachia Poliphili” și „Songes et visions”) la rândul lor ne oferă mărturi.

Achim von Arnim a încercat o definiție a povestirii fantastice: „Transpare peste tot prin structura acestei lumi alta, superioară, accesibilă științurilor doar prin fantezie; imaginația interpenetrându-se între cele două tărâmuri ca mediator, spiritualizând materia moartă a învelișului în întrupare vie, concretizând superiorul”.

Pe filiera directă scriitorii ca E.T.A. Hoffmann sau Wilhelm Hauff, doi maeștri ai imaginației nestăvilită, ai întâmplărilor legate prin fire invizibile și ai capacității de a prezenta creaturi ale altei lumi drept real-existente, apoi Balzac, Hugo, americanul Poe, experimentatorul groazei psihologice, pot fi considerați mentori spirituali ai lui Meyrink, care poate fi numit „romantic”, prin folosirea sinistrului în povestire, prin manifestarea supranaturalului în acțiunea narativei, a transcendentului ca agent și a ironiei ca atitudine. Dar la toate acestea se adaugă mijloacele prin care se dezvoltă la cîlitur sentimentul de groază, prin care acesta este convins de existența lumii metafizice.

Dar, precum Jules Verne, și Meyrink, pe lângă imaginație se folosește din plin de cunoștințele practice din chimie, tehnică etc.

El vehiculează procedee ca transfuzia, transplantul, disjunții și fuziuni, generând homunculi sau roboți, evenimente care toate se petrec sub ochii noștri, în zilele noastre. Dar tocmai acest lucru produce efectul mai convingător, dar totodată neliniștitor și abstract.

Stilul său, socotit dificil de imitat, se caracterizează prin fraza scurtă, concisă, lapidară, fără perifraze sau divagații. La romanele de mai târziu stilul devine mai lejer, mai puțin poantat și mai puțin cizelat, obiectivul principal fiind de acum nu expozeul acțiunii, ci evocarea concepțiilor oculte.

Meyrink, continuând tradiția genului, se servește de o povestire-cadru, care face ca naratiunea să se nască sub ochii noștri prin participarea tuturor actorilor primei expunerii. Iar în al doilea rând, ni se înfățișează adeseori un clar și dezarmant mariaj de realitate și vis, cititorul trezindu-se nu o dată „manipulat” de scriitorul de talent Meyrink, unul din avangardiștii naveli expresioniste de factură neoromantică și specifică „Jugendstilului”.

Dr. Herbert H. HOFFMANN

ca și el la Muzeul de istorie naturală, care își ridicase ochelari pe frunte și privea cu interes vădit insecta din sticlă. Odaia în care se găseau domni de față, șase la număr, cercetători în domeniul științelor fluturilor și gândacilor, era o încăpere ciudată.

Un miros greu de camfor și santal desăvârșea atmosfera stranie, care începea cu pești arici agățați cu fire de tavan, având privirea fixă precum niște capete tăiate dintr-o lume a stafilor, continua cu măști diavolești pictate în alb și roșu strălucitor, proprii triburilor insulare, cu ouă de struț, cu gălețe de rechin, fanoane de balenă, corpi schimonosite de maimuți și mii de forme grotesci din ținuturi depărtate.

Pe pereți, deasupra dulapurilor maronii, deorațe de carii, cu iz mânăstiresc, se reflecta din grădina sălbatică a muzeului,

prin geamurile acoperite cu zăbrele bombate, un joc de lumină putredă de amurg; aici atârnav încadrate cu grijă în rame aurite, precum niște imagini ale venerațiilor strămoși, portretele ușor decolorate ale unor ploșnițe din lumea arborilor și ale unor coropișnițe.

Din colțul camerei privește un leș, având brațul unduit preventor, un zăbmet stâjenit în jurul nasului cât un nasture și ochi rotunzi și gabeni, purtând pe cap cilindrul domnului preparator, stând plecat, asemenea unui învățător de țară dinaintea potopului, care se fotografiază parcă pentru întâia oară, servind în același timp drept suport pentru pieile de șarpe.

Prin glasvand se strecoară în cameră, pierzându-și coada în culoarul întunecat, un crocodil cu privire de mătă necredincioasă, lung de 12 metri, mândria institutului, căruia tocmai i se aplică, conform dorinței ministrului învățământului, un strat nou de lac strălucitor.

Între timp profesorul Goclenius a luat loc și a dezlegat șnurul care înconjură pachetul de scrisori și parcurge grăbit, mormâind rândurile introductive, spunând apoi cu voce tare: „Este datată în Bhutan, Tibetul de sud-est, mai exact la 1 iulie 1914, adică 4 săptămâni înaintea izbucnirii războiului, scrisoarea aflându-se așadar, de peste un an, pe drum”. Printre altele, colegul nostru Johannes Skoper scrie că: „Despre recolta bogată pe care am făcut-o în călătoria de-a lungul graniței chineze, parcurgând Assamul până în acest ținut al Bhanului neexplorat încă voi relata cu alt prilej, în rândurile de față raportez numai pe scurt despre condițiile bizare în care am descoperit un greier nou alb”, și profesorul făcu semn către insecta din sticlă, „care este utilizată de șamani în scopuri superstițioase și denumită de ei „phak”, expresie care constituie în același timp și o înjurătură la adresa europenilor, a albilor.

Mai exact: într-una din dimineți am aflat de la pelerini lamaști, care se îndreptau spre Lhasa, că în preajma taberei mele se găsește unul dintre acei

dezlege”, care - pe scurt - datorită posibilităților lui de a privi „spațiul” și „timpul” ca reprezentare a nebuniei, poate înfăptui orice pe acest pământ.

Existând, după cum mi s-a explicat două căi de a atinge această treaptă ce depășește omenscul; prima este aceea a „lumini” - contopirea cu buddha -, cea de a doua, opusă primei, „a celea mâinii stângi”, la care numai un dugpa-născut cunoaște poarta de intrare fiind un drum spiritual plin de spaime și erori.

Asemenea „dugpași născuți” există chiar dacă sunt extrem de rari - pe toate meridianele, și ar fi, ceea ce pare foarte curios, aproape întotdeauna copiii unor oameni extrem de credincioși”. Este, după cum mi-a relatat pelerinul, ca și cum mâna Domnului altoiește din întunecuri un lăstar otrăvitor pe un arbore sfânt, și existând numai un singur mijloc de a recunoaște un copil dacă aparține sau nu dugpașilor: când vârtejul de pe cărare este orientat de la stânga la dreapta.

Prin curiozitate mi-am exprimat imediat dorința de a avea în fața ochilor pe acel dugpa cu rang înalt amintit, însă șeful caravanelor mele, ei însuși tibetan din est, s-a opus cu înverșunare. „Totul este numai vorbă goală, în regiunea Bhanului nu există dugpași - țipa întruna - iar un dugpa, un Samscheh Mitschebat nu și-ar etala arta niciodată unui alb”.

Rezistența îndârjită a omului mi-a dat de bănuț, și în urma unei discuții de câteva ore, insistând să-l descos am putui obține confirmarea că el însuși aparține religiei Bhon, și știe precis, grație culorii roșietice a păclei, că în apropiere se află un dugpa „inițiat”, adăugând mereu: „dar nu o să-ți demonstreze nicicând arta sa”.

„De ce nu?” am întrebat în sfârșit.

„Fiindcă nu precia răspunderea”.

„Ce fel de răspundere?” iscodesc în continuare

„Din cauza tulburărilor cu care le-ar provoca în imperiul cauzelor ar fi implicat iarăși în vâltoarea reîncarnării, dacă nu cumva și mai grav”.

M-a interesat să aflu mai multe amănunte despre această religie Bhon, plină de enigme și am întrebat:

Mircea Deaconu - sydonna

apostoli diavolești numiți „dugpa”, cu rang foarte înalt, temuți în întregul ținut al Tibetului, care pot fi recunoscuți după șapca roșu-aprins pe care o poartă; susțin că sunt urmașii direcți ai demonului muscarilor. Se pare că dugpași aparțin religiei tibetane vechi „Bhon”, despre care nu știm aproape nimic, descinzând dintr-o rasă a cărei origine se pierde în întunecuri vremurilor. Acel dugpa, după cum mi-au povestit pelerinii, învățând între timp cu smerită superstiție mătinile lor mici, ar fi un Samscheh Mitschebat, o ființă care nu mai poate fi considerată aparținând regnului uman, care poate să „lege și

„Un om, după credința ta, are un suflet?”

„Da și nu”

„Cum așa?”

Drept răspuns tibetanul a luat un fir de iarbă, l-a înnodat și m-a întrebat: „Acum iarbă are un nod?”

„Da”

A desfăcut nodul din nou: „dar acum?”

„Acum nu-l mai are.”

„Așa și omul, are un suflet sau este lipsit de el”, spuse simplu tibetanul.

Am încercat să-mi fac în alt mod o imagine despre concepția sa: „bine, să presupunem că ai fi căzut în prăpastie în

(continuare în pagina 15)